

Giovenale

Saturae

a cura di Emilio Piccolo

CLL

Classici Latini Loffredo

CLL
Classici Latini Loffredo
emiliopiccolo@mclink.it

Napoli, 2009

La manipolazione e/o la riproduzione (totale o parziale) e/o la diffusione telematica di quest'opera sono consentite a singoli o comunque a soggettini non costituiti come imprese di carattere editoriale, cinematografico o radio-televisivo.

Giovenale

Saturae

a cura di Emilio Piccolo

CLL

Classici Latini Loffredo

SATVRA I

Semper ego auditor tantum? numquamne reponam
uexatus totiens rauci Theseide Cordi?
inpune ergo mihi recitauerit ille togatas,
hic elegos? inpune diem consumpserit ingens
Telephus aut summi plena iam margine libri
scriptus et in tergo necdum finitus Orestes?
nota magis nulli domus est sua quam mihi lucus
Martis et Aeoliis uicinum rupibus antrum
Vulcani; quid agant uenti, quas torqueat umbras
Aeacus, unde alius furtiuae deuehat aurum
pelliculae, quantas iaculetur Monychus ornos,
Frontonis platani conuolsaque marmora clamant
semper et adsiduo ruptae lectore columnae.
expectes eadem a summo minimoque poeta.
et nos ergo manum ferulae subduximus, et nos
consilium dedimus Sullae, priuatus ut altum
dormiret. stulta est clementia, cum tot ubique
uatibus occurras, periturae parcere chartae.
cur tamen hoc potius libeat decurrere campo,
per quem magnus equos Auruncae flexit alumnus,
si uacat ac placidi rationem admittitis, edam.
cum tener uxorem ducat spado, Meuiā Tuscum
figat aprum et nuda teneat uenabula mamma,
patricios omnis opibus cum prouocet unus
quo tondente grauis iuueni mihi barba sonabat,
cum pars Niliacae plebis, cum uerna Canopi

Crispinus Tyrias umero reuocante lacernas
uentilet aestiuum digitis sudantibus aurum
nec sufferre queat maioris pondera gemmae,
difficile est saturam non scribere. nam quis iniquae
tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat se,
causidici noua cum ueniat lectica Mathonis
plena ipso, post hunc magni delator amici
et cito rapturus de nobilitate comesa
quod superest, quem Massa timet, quem munere
palpat Carus et a trepido Thymele summissa Latino;
cum te summoeant qui testamenta merentur
noctibus, in caelum quos euehit optima summi
nunc uia processus, uetulae uesica beatae?
unciolam Proculeius habet, sed Gillo deuncem,
partes quisque suas ad mensuram inguinis heres.
accipiat sane mercedem sanguinis et sic
palleat ut nudis pressit qui calcibus anguem
aut Lugudunensem rhetor dicturus ad aram.
quid referam quanta siccum iecur ardeat ira,
cum populum gregibus comitum premit hic spoliator
pupilli prostantis et hic damnatus inani
iudicio? quid enim saluis infamia nummis?
exul ab octaua Marius bibit et fruitur dis
iratis, at tu uictrix, prouincia, ploras.
haec ego non credam Venusina digna lucerna?
haec ego non agitem? sed quid magis? Heracleas
aut Diomedea aut mugitum labyrinthi
et mare percussum puero fabrumque uolantem,
cum leno accipiat moechi bona, si capiendi
ius nullum uxori, doctus spectare lacunar,
doctus et ad calicem uigilanti stertere naso;
cum fas esse putet curam sperare cohortis
qui bona donauit praesepibus et caret omni
maiorum censu, dum peruolat axe citato
Flaminiam puer Automedon? nam lora tenebat
ipse, lacernatae cum se iactaret amicae.
nonne libet medio ceras implere capaces
quadriuio, cum iam sexta ceruice feratur
hinc atque inde patens ac nuda paene cathedra
et multum referens de Maecenate supino
signator falsi, qui se lautum atque beatum

exiguis tabulis et gemma fecerit uda?
occurrit matrona potens, quae molle Calenum
porrectura uiro miscet sitiante rubetam
instituitque rudes melior Lucusta propinquas
per famam et populum nigros efferre maritos.
aude aliquid breuibus Gyaris et carcere dignum,
si uis esse aliquid. probitas laudatur et alget;
criminibus debent hortos, praetoria, mensas,
argentum uetus et stantem extrapocula caprum.
quem patitur dormire nurus corruptor auarae,
quem sponsae turpes et praetextatus adulter?
si natura negat, facit indignatio uersum
qualemcumque potest, quales ego uel Cluuienus.
ex quo Deucalion nimbis tollentibus aequor
nauigio montem ascendit sortesque poposcit
paulatimque anima caluerunt mollia saxa
et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas,
quidquid agunt homines, uotum, timor, ira, uoluptas,
gaudia, discursus, nostri farrago libelli est.
et quando uberior uitiorum copia? quando
maior auaritiae patuit sinus? alea quando
hos animos? neque enim loculis comitantibus itur
ad casum tabulae, posita sed luditur arca.
proelia quanta illic dispensatore uidebis
armigero! simplexne furor sestertia centum
perdere et horrenti tunicam non reddere seruo?
quis totidem erexit uillas, quis fercula septem
secreto cenaui auus? nunc sportula primo
limine parua sedet turbae rapienda togatae.
ille tamen faciem prius inspicit et trepidat ne
suppositus uenias ac falso nomine poscas:
agnitus accipies. iubet a praecone uocari
ipsos Troiugenas, nam uexant limen et ipsi
nobiscum. 'da praetori, da deinde tribuno.'
sed libertinus prior est. 'prior' inquit 'ego adsum.
cur timeam dubitemur locum defendere, quamuis
natus ad Euphraten, molles quod in aure fenestrae
arguerint, licet ipse negem? sed quinque tabernae
quadringenta parant. quid confert purpura maior
optandum, si Laurenti custodit in agro
conductas Coruinus ouis, ego possideo plus

Pallante et Licinis?’ expectent ergo tribuni,
 uincant diuitiae, sacro ne cedat honori
 nuper in hanc urbem pedibus qui uenerat albis,
 quandoquidem inter nos sanctissima diuitiarum
 maiestas, etsi funesta Pecunia templo
 nondum habitat, nullas nummorum ereximus aras,
 ut colitur Pax atque Fides, Victoria, Virtus
 quaeque salutato crepitat Concordia nido.
 sed cum summus honor finito computet anno,
 sportula quid referat, quantum rationibus addat,
 quid facient comites quibus hinc toga, calceus hinc est
 et panis fumusque domi? densissima centum
 quadrantes lectica petit, sequiturque maritum
 languida uel praegnas et circumducitur uxor.
 hic petit absentem nota iam callidus arte
 ostendens uacuam et clausam pro coniuge sellam.
 ‘Galla mea est’ inquit, ‘citius dimitte. moraris?
 profer, Galla, caput. noli uexare, quiescet.’
 ipse dies pulchro distinguitur ordine rerum:
 sportula, deinde forum iurisque peritus Apollo
 atque triumphales, inter quas ausus habere
 nescio quis titulos Aegyptius atque Arabarches,
 cuius ad effigiem non tantum meiere fas est.
 uestibulis abeunt ueteres lassique clientes
 uotaque deponunt, quamquam longissima cenae
 spes homini; caulis miseris atque ignis emendus.
 optima siluarum interea pelagique uorabit
 rex horum uacuisque toris tantum ipse iacebit.
 nam de tot pulchris et latis orbibus et tam
 antiquis una comedunt patrimonia mensa.
 nullus iam parasitus erit. sed quis ferat istas
 luxuriae sordes? quanta est gula quae sibi totos
 ponit apros, animal propter conuiuia natum!
 poena tamen praesens, cum tu deponis amictus
 turgidus et crudum pauonem in balnea portas.
 hinc subitae mortes atque intestata senectus.
 it noua nec tristis per cunctas fabula cenas;
 ducitur iratis plaudendum funus amicis.
 nil erit ulterius quod nostris moribus addat
 posteritas, eadem facient cupientque minores,
 omne in praecipiti uitium stetit. utere uelis,

totos pande sinus. dices hic forsitan 'unde ingenium par materiae? unde illa priorum scribendi quodcumque animo flagrante liberet simplicitas? "cuius non audeo dicere nomen? quid refert dictis ignoscat Mucius an non?" pone Tigillinum, taeda lucebis in illa qua stantes ardent qui fixo gutture fumant, et latum media sulcum deducit harena.' qui dedit ergo tribus patruis aconita, uehatur pensilibus plumis atque illinc despiciat nos? 'cum ueniet contra, digito compesce labellum: accusator erit qui uerbum dixerit "hic est." securus licet Aenean Rutulumque ferocem committas, nulli grauis est percussus Achilles aut multum quaesitus Hylas urnamque secutus: ense uelut stricto quotiens Lucilius ardens infremuit, rubet auditor cui frigida mens est criminibus, tacita sudant praecordia culpa. inde ira et lacrimae. tecum prius ergo uoluta haec animo ante tubas: galeatum sero duelli paenitet.' experiar quid concedatur in illos quorum Flaminia tegitur cinis atque Latina.

SATVRA II

Ultra Sauromatas fugere hinc libet et glaciale
 Oceanum, quotiens aliquid de moribus audent
 qui Curios simulant et Bacchanalia uiuunt.
 indocti primum, quamquam plena omnia gypso
 Chrysippi inuenias; nam perfectissimus horum,
 si quis Aristotelen similem uel Pittacon emit
 et iubet archet pluteum seruare Cleanthas.
 frontis nulla fides; quis enim non uicus abundat
 tristibus obscenis? castigas turpia, cum sis
 inter Socraticos notissima fossa cinaedos?
 hispida membra quidem et durae per brachia saetae
 promittunt atrocem animum, sed podice leui
 caeduntur tumidae medico ridente mariscae.
 rarus sermo illis et magna libido tacendi
 atque supercilio breuior coma. uerius ergo
 et magis ingenue Peribomius; hunc ego fatis
 inputo, qui uultu morbum incessuque fatetur.
 horum simplicitas miserabilis, his furor ipse
 dat ueniam; sed peiores, qui talia uerbis
 Herculis inuadunt et de uirtute locuti
 clunem agitant. ‘ego te ceuentem, Sexte, uerebor?’
 infamis Varillus ait, ‘quo deterior te?’
 loripedem rectus derideat, Aethiopem albus.
 quis tulerit Gracchos de seditione querentes?
 quis caelum terris non misceat et mare caelo
 si fur displiceat Verri, homicida Miloni,
 Clodius accuset moechos, Catilina Cethegum,

in tabulam Sullae si dicant discipuli tres?
qualis erat nuper tragico pollutus adulter
concupitu, qui tunc leges reuocabat amaras
omnibus atque ipsis Veneri Martique timendas,
cum tot abortiuus fecundam Iulia uuluam
solueret et patruo similes effunderet offas.
nonne igitur iure ac merito uitia ultima fictos
contemnunt Scauros et castigata remordent?
non tulit ex illis toruum Laronia quendam
clamantem totiens 'ubi nunc, lex Iulia, dormis?'
atque ita subridens: 'felicia tempora, quae te
moribus opponunt. habeat iam Roma pudorem:
tertius e caelo cecidit Cato. sed tamen unde
haec emis, hirsuto spirant opobalsama collo
quae tibi? ne pudeat dominum monstrare tabernae.
quod si uexantur leges ac iura, citari
ante omnis debet Scantinia. respice primum
et scrutare uiros, faciunt nam plura; sed illos
defendit numerus iunctaeque umbone phalanges.
magna inter molles concordia. non erit ullum
exemplum in nostro tam detestabile sexu.
Tedia non lambit Cluuiam nec Flora Catullam:
Hispo subit iuuenes et morbo pallet utroque.
numquid nos agimus causas, ciuilia iura
nouimus aut ullo strepitu fora uestra mouemus?
luctantur paucae, comedunt coloephia paucae.
uos lanam trahitis calathisque peracta refertis
uelleram, uos tenui praegnantem stamine fusum
Penelope melius, leuius torquetis Arachne,
horrida quale facit residens in codice paelex.
notum est cur solo tabulas inpleuerit Hister
liberto, dederit uiuus cur multa puellae.
diues erit magno quae dormit tertia lecto.
tu nube atque tace: donant arcana cylindros.
de nobis post haec tristis sententia fertur?
dat ueniam coruis, uexat censura columbas.'
fugerunt trepidi uera ac manifesta canentem
Stoicidae; quid enim falsi Laronia? sed quid
non facient alii, cum tu multicia sumas,
Cretice, et hanc uestem populo mirante perores
in Proculus et Pollittas? est moecha Fabulla;

damnetur, si uis, etiam Carfinia: talem
non sumet damnata togam. 'sed Iulius ardet,
aestuo.' nudus agas: minus est insania turpis.
en habitum quo te leges ac iura ferentem
uulneribus crudis populus modo uictor et illud
montanum positus audiret uulgius aratris.
quid non proclames, in corpore iudicis ista
si uideas? quaero an deceant multicia testem.
acer et indomitus libertatisque magister,
Cretice, perluces. dedit hanc contagio labem
et dabit in plures, sicut grex totus in agris
unius scabie cadit et porrigine porci
uuaque conspecta liuorem ducit ab uua.
foedius hoc aliquid quandoque audebis amictu;
nemo repente fuit turpissimus. accipient te
paulatim qui longa domi redimicula sumunt
frontibus et toto posuere monilia collo
atque bonam tenerae placant abdomine porcae
et magno cratere deam. sed more sinistro
exagitata procul non intrat femina limen:
solis ara deae maribus patet. 'ite, profanae,'
clamatur, 'nullo gemit hic tibicina cornu.'
talía secreta coluerunt orgia taeda
Cecropiam soliti Baptae lassare Cotyton.
ille supercilium madida fuligine tinctum
obliqua producit acu pingitque trementis
attollens oculos; uitreo bibit ille priapo
reticulumque comis auratum ingentibus implet
caerulea indutus scutulata aut galbina rasa
et per Iunonem domini iurante ministro;
ille tenet speculum, pathici gestamen Othonis,
Actoris Aurunci spoliū, quo se ille uidebat
armatum, cum iam tolli uexilla iuberet.
res memoranda nouis annalibus atque recenti
historia, speculum ciuilibus sarcina belli.
nimirum summi ducis est occidere Galbam
et curare cutem, summi constantia cuius
Bebriaci campis solium adfectare Palati
et pressum in faciem digitis extendere panem,
quod nec in Assyrio pharetrata Sameram is orbe
maesta nec Actiaca fecit Cleopatra carina.

hic nullus uerbis pudor aut reuerentia mensae,
hic turpis Cybeles et fracta uoce loquendi
libertas et crine senex fanaticus albo
sacrorum antistes, rarum ac memorabile magni
gutturis exemplum conducendusque magister.
quid tamen expectant, Phrygio quos tempus erat
iam more superuacuum cultris abrumpere carnem?
quadringenta dedit Gracchus sestertia dotem
cornicinī, siue hic recto cantauerat aere;
signatae tabulae, dictum 'feliciter,' ingens
cena sedet, gremio iacuit noua nupta mariti.
o proceres, censore opus est an haruspice nobis?
scilicet horres maioraque monstra putares,
si mulier uitulum uel si bos ederet agnum?
segmenta et longos habitus et flammea sumit
arcano qui sacra ferens nutantia loro
sudauit clipeis ancilibus. o pater urbis,
unde nefas tantum Latiis pastoribus? unde
haec tetigit, Gradiue, tuos urtica nepotes?
traditur ecce uiro clarus genere atque opibus uir,
nec galeam quassas nec terram cuspide pulsas
nec quereris patri. uade ergo et cede seueri
iugeribus campi, quem negligis. 'officium cras
primo sole mihi peragendum in ualle Quirini.'
quae causa officii? 'quid quaeris? nubit amicus
nec multos adhibet.' liceat modo uiuere, fient,
fient ista palam, cupient et in acta referri.
interea tormentum ingens nubentibus haeret
quod nequeant parere et partu retinere maritos.
sed melius, quod nil animis in corpora iuris
natura indulget: steriles moriuntur, et illis
turgida non prodest condita pyxide Lyde,
nec prodest agili palmas praebere luperco.
uicit et hoc monstrum tunicati fuscina Gracchi,
lustrauitque fuga mediam gladiator harenam
et Capitolinis generosior et Marcellis
et Catuli Paulique minoribus et Fabiis et
omnibus ad podium spectantibus, his licet ipsum
admoueat cuius tunc munere retia misit.
esse aliquos manes et subterranea regna,
Cocytum et Stygio ranas in gurgite nigras,

atque una transire uadum tot milia cumba
nec pueri credunt, nisi qui nondum aere lauantur.
sed tu uera puta: Curius quid sentit et ambo
Scipiadae, quid Fabricius manesque Camilli,
quid Cremerae legio et Cannis consumpta iuuentus,
tot bellorum animae, quotiens hinc talis ad illos
umbra uenit? cuperent lustrari, si qua darentur
sulpura cum taedis et si foret umida laurus.
illic heu miseri traducimur. arma quidem ultra
litora Iuuernae promouimus et modo captas
Orcadas ac minima contentos nocte Britannos,
sed quae nunc populi fiunt uictoris in urbe
non faciunt illi quos uicimus. et tamen unus
Armenius Zalaces cunctis narratur ephebis
mollior ardenti sese indulsisse tribuno.
aspice quid faciant commercia: uenerat obses,
hic fiunt homines. nam si mora longior urbem
indulsit pueris, non umquam derit amator.
mittentur braciae, cultelli, frena, flagellum:
sic praetextatos referunt Artaxata mores.

SATVRA III

Quamvis digressu veteris confusus amici
laudo tamen, vacuis quod sedem figere Cumis
destinet atque unum civem donare Sibyllae.
ianua Baiarum est et gratum litus amoeni
secessus. ego vel Prochytam praepono Suburae;
nam quid tam miserum, tam solum vidimus, ut non
deterius credas horrere incendia, lapsus
tectorum adsiduos ac mille pericula saevae
urbis et Augusto recitantes mense poetas?

Sed dum tota domus raeda componitur una,
substitit ad veteres arcus madidamque Capenam.
hic, ubi nocturnae Numa constituebat amicae
(nunc sacri fontis nemus et delubra locantur
Iudaeis, quorum cophinus fenumque supellex;
omnis enim populo mercedem pendere iussa est
arbor et eiectis mendicat silva Camenis),
in vallem Egeriae descendimus et speluncas
dissimiles veris. quanto praesentius esset
numen aquis, viridi si margine cluderet undas
herba nec ingenuum violarent marmora tofum.

Hic tunc Umbricius 'quando artibus' inquit 'honestis
nullus in urbe locus, nulla emolumenta laborum,
res hodie minor est here quam fuit atque eadem cras
deteret exiguis aliquid, proponimus illuc
ire, fatigatas ubi Daedalus exiit alas,
dum nova canities, dum prima et recta senectus,
dum superest Lachesi quod torqueat et pedibus me

porto meis nullo dextram subeunte bacillo.
cedamus patria. vivant Artorius istic
et Catulus, maneant qui nigrum in candida vertunt,
quis facile est aedem conducere, flumina, portus,
siccandam eluviem, portandum ad busta cadaver,
et praebere caput domina venale sub hasta.
quondam hi cornicines et municipalis harenae
perpetui comites notaeque per oppida buccae
munera nunc edunt et, verso pollice vulgus
cum iubet, occidunt populariter; inde reversi
conducunt foricas, et cur non omnia? cum sint
quales ex humili magna ad fastigia rerum
extollit quotiens voluit Fortuna iocari.

Quid Romae faciam? mentiri nescio; librum,
si malus est, nequeo laudare et poscere; motus
astrorum ignoro; funus promittere patris
nec volo nec possum; ranarum viscera numquam
inspexi; ferre ad nuptam quae mittit adulter,
quae mandat, norunt alii; me nemo ministro
fur erit, atque ideo nulli comes exeo tamquam
mancus et extinctae corpus non utile dextrae.
quis nunc diligitur nisi conscius et cui fervens
aestuat occultis animus semperque tacendis?
nil tibi se debere putat, nil conferet umquam,
participem qui te secreti fecit honesti.
carus erit Verri qui Verrem tempore quo vult
accusare potest. tanti tibi non sit opaci
omnis harena Tagi quodque in mare volvitur aurum,
ut somno careas ponendaque praemia sumas
tristis et a magno semper timearis amico.

Quae nunc divitibus gens acceptissima nostris
et quos praecipue fugiam, properabo fateri,
nec pudor obstabit. non possum ferre, Quirites,
Graecam urbem. quamvis quota portio faecis Aethiops
iam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes
et linguam et mores et cum tibicine chordas
obliquas nec non gentilia tympana secum
vexit et ad circum iussas prostare puellas.
ite, quibus grata est picta lupa barbara mitra.
rusticus ille tuus sumit trechedipna, Quirine,
et ceromatico fert niceteria collo.

hic alta Sicyone, ast hic Amydone relictæ,
hic Andro, ille Samo, hic Trallibus aut Alabandis,
Esquilias dictumque petunt a vimine collem,
viscera magnarum domuum dominique futuri.
ingenium velox, audacia perdita, sermo
promptus et Isaeo torrentior: ede quid illum
esse putes. quemvis hominem secum attulit ad nos:
grammaticus, rhetor, geometres, pictor, aliptes,
augur, schoenobates, medicus, magus, omnia novit
Graeculus esuriens: in caelum iusseris ibit.
in summa non Maurus erat neque Sarmata nec Thrax
qui sumpsit pinnas, mediis sed natus Athenis.
horum ego non fugiam conchylia? me prior ille
signabit fultusque toro meliore recumbet,
adventus Romam quo pruna et cottana vento?
usque adeo nihil est quod nostra infantia caelum
hausit Aventini baca nutrita Sabina?

Quid quod adulandi gens prudentissima laudat
sermonem indocti, faciem deformis amici,
et longum invalidi collum cervicibus aequat
Herculis Antaeum procul a tellure tenentis,
miratur vocem angustam, qua deterius nec
ille sonat quo mordetur gallina marito?
haec eadem licet et nobis laudare, sed illis
creditur. an melior cum Thaida sustinet aut cum
uxorem comoedus agit vel Dorida nullo
cultam palliolo? mulier nempe ipsa videtur,
non persona, loqui: vacua et plana omnia dicas
infra ventriculum et tenui distantia rima.
nec tamen Antiochus nec erit mirabilis illic
aut Stratocles aut cum molli Demetrius Haemo:
natio comoeda est. rides, maiore cachinno
concutitur; flet, si lacrimas conspexit amici,
nec dolet; igniculum brumae si tempore poscas,
accipit endromidem; si dixeris "aestuo," sudat.
non sumus ergo pares: melior, qui semper et omni
nocte dieque potest aliena sumere vultum
a facie, iactare manus laudare paratus,
si bene ructavit, si rectum minxit amicus,
si trulla inverso crepitum dedit aurea fundo.

Praeterea sanctum nihil +aut+ ab inguine tutum,

non matrona laris, non filia virgo, nec ipse
 sponsus levis adhuc, non filius ante pudicus.
 horum si nihil est, aviam resupinat amici.
 [scire volunt secreta domus atque inde timeri.]
 et quoniam coepit Graecorum mentio, transi
 gymnasia atque audi facinus maioris abollae.
 Stoicus occidit Baream delator amicum
 discipulumque senex ripa nutritus in illa
 ad quam Gorgonei delapsa est pinna caballi.
 non est Romano cuiquam locus hic, ubi regnat
 Protogenes aliquis vel Diphilus aut Hermarchus,
 qui gentis vitio numquam partitur amicum,
 solus habet. nam cum facilem stillavit in aurem
 exiguum de naturae patriaeque veneno,
 limine summoveor, perierunt tempora longi
 servitii; nusquam minor est iactura clientis.

Quod porro officium, ne nobis blandiar, aut quod
 pauperis hic meritum, si curet nocte togatus
 currere, cum praetor lictorem inpellat et ire
 praecipitem iubeat dudum vigilantibus orbis,
 ne prior Albinam et Modiam collega salutet?
 divitis hic servo cludit latus ingenuorum
 filius; alter enim quantum in legione tribuni
 accipiunt donat Calvinae vel Catienae,
 ut semel aut iterum super illam palpitet; at tu,
 cum tibi vestiti facies scorti placet, haeres
 et dubitas alta Chionen deducere sella.
 da testem Romae tam sanctum quam fuit hospes
 numinis Idaei, procedat vel Numa vel qui
 servavit trepidam flagranti ex aede Minervam:
 protinus ad censum, de moribus ultima fiet
 quaestio. “quot pascit servos? quot possidet agri
 iugera? quam multa magnaue paropside cenat?”
 quantum quisque sua nummorum servat in arca,
 tantum habet et fidei. iures licet et Samothracum
 et nostrorum aras, contemnere fulmina pauper
 creditur atque deos dis ignoscentibus ipsis.

Quid quod materiam praebet causasque iocorum
 omnibus hic idem, si foeda et scissa lacerna,
 si toga sordidula est et rupta calceus alter
 pelle patet, vel si consuto volnere crassum

atque recens linum ostendit non una cicatrix?
nil habet infelix paupertas durius in se
quam quod ridiculos homines facit. "exeat" inquit,
"si pudor est, et de pulvino surgat equestri,
cuius res legi non sufficit, et sedeant hic
lenonum pueri quocumque ex fornice nati,
hic plaudat nitidus praeconis filius inter
pinnirapi cultos iuvenes iuvenesque lanistae."
sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.
quis gener hic placuit censu minor atque puellae
sarcinulis inpar? quis pauper scribitur heres?
quando in consilio est aedilibus? agmine facto
debuerant olim tenues migrasse Quirites.

Haut facile emergunt quorum virtutibus obstat
res angusta domi, sed Romae durior illis
conatus: magno hospitium miserabile, magno
servorum ventres, et frugi cenula magno.
fictilibus cenare pudet, quod turpe negabis
translatus subito ad Marsos mensamque Sabellam
contentusque illic Veneto duroque cucullo.

Pars magna Italiae est, si verum admittimus, in qua
nemo togam sumit nisi mortuus. ipsa dierum
festorum herboso colitur si quando theatro
maiestas tandemque redit ad pulpita notum
exodium, cum personae pallentis hiatum
in gremio matris formidat rusticus infans,
aequales habitus illic similesque videbis
orchestram et populum; clari velamen honoris
sufficiunt tunicae summis aedilibus albae.
hic ultra vires habitus nitor, hic aliquid plus
quam satis est interdum aliena sumitur arca.
commune id vitium est: hic vivimus ambitiosa
paupertate omnes. quid te moror? omnia Romae
cum pretio. quid das, ut Cossum aliquando salutes,
ut te respiciat clauso Veiento labello?
ille metit barbam, crinem hic deponit amati;
plena domus libis venalibus: accipe et istud
fermentum tibi habe. praestare tributa clientes
cogimur et cultis augere peculia servis.

Quis timet aut timuit gelida Praeneste ruinam
aut positis nemorosa inter iuga Volsiniis aut

simplicibus Gabiis aut proni Tiburis arce?
 nos urbem colimus tenui tibicine fultam
 magna parte sui; nam sic labentibus obstat
 vilicus et, veteris rimae cum texit hiatum,
 securos pendente iubet dormire ruina.
 vivendum est illic, ubi nulla incendia, nulli
 nocte metus. iam poscit aquam, iam frivola transfert
 Ucalegon, tabulata tibi iam tertia fumant:
 tu nescis; nam si gradibus trepidatur ab imis,
 ultimus ardebit quem tegula sola tuetur
 a pluvia, molles ubi reddunt ova columbae.
 lectus erat Cordo Procula minor, urceoli sex
 ornamentum abaci, nec non et parvulus infra
 cantharus et recubans sub eodem marmore Chiron,
 iamque vetus Graecos servabat cista libellos
 et divina opici rodebant carmina mures.
 nil habuit Cordus, quis enim negat? et tamen illud
 perdidit infelix totum nihil. ultimus autem
 aerumnae cumulus, quod nudum et frustra rogantem
 nemo cibo, nemo hospitio tectoque iuvabit.

Si magna Asturici cecidit domus, horrida mater,
 pullati proceres, differt vadimonia praetor.
 tum gemimus casus urbis, tunc odimus ignem.
 ardet adhuc, et iam accurrit qui marmora donet,
 conferat inpensas; hic nuda et candida signa,
 hic aliquid praeclarum Euphranoris et Polycliti,
 haec Asianorum vetera ornamenta deorum,
 hic libros dabit et forulos mediamque Minervam,
 hic modium argenti. meliora ac plura reponit
 Persicus orborum lautissimus et merito iam
 suspectus tamquam ipse suas incenderit aedes.

Si potes avelli circensibus, optima Sorae
 aut Fabrateriae domus aut Frusinone paratur
 quanti nunc tenebras unum conducis in annum.
 hortulus hic puteusque brevis nec reste movendus
 in tenuis plantas facili diffunditur haustu.
 vive bidentis amans et culti vilicus horti
 unde epulum possis centum dare Pythagoreis.
 est aliquid, quocumque loco, quocumque recessu,
 unius sese dominum fecisse lacertae.

Plurimus hic aeger moritur vigilando (sed ipsum

languorem peperit cibus imperfectus et haerens
ardenti stomacho); nam quae meritoria somnum
admittunt? magnis opibus dormitur in urbe.
inde caput morbi. raedarum transitus arto
vicorum in flexu et stantis convicia mandrae
eripient somnum Druso vitulisque marinis.
si vocat officium, turba cedente vehetur
dives et ingenti curret super ora Liburna
atque obiter leget aut scribet vel dormiet intus;
namque facit somnum clausa lectica fenestra.
ante tamen veniet: nobis properantibus obstat
unda prior, magno populus premit agmine lumbos
qui sequitur; ferit hic cubito, ferit assere duro
alter, at hic tignum capiti incutit, ille metretam.
pinguia crura luto, planta mox undique magna
calcor, et in digito clavus mihi militis haeret.

Nonne vides quanto celebretur sportula fumo?
centum convivae, sequitur sua quemque culina.
Corbulo vix ferret tot vasa ingentia, tot res
inpositas capiti, quas recto vertice portat
servulus infelix et cursu ventilat ignem.
scinduntur tunicae sartae modo, longa coruscat
serraco veniente abies, atque altera pinum
plaustra vehunt; nutant alte populoque minantur.
nam si procubuit qui saxa Ligustica portat
axis et eversum fudit super agmina montem,
quid superest de corporibus? quis membra, quis ossa
invenit? obtritum volgi perit omne cadaver
more animae. domus interea secura patellas
iam lavat et bucca foculum excitat et sonat unctis
strigilibus et pleno componit lintea guto.
haec inter pueros varie properantur, at ille
iam sedet in ripa taetrumque novicius horret
porthmea nec sperat caenosi gurgitis alnum
infelix nec habet quem porrigat ore trientem.

Respice nunc alia ac diversa pericula noctis:
quod spatium tectis sublimibus unde cerebrum
testa ferit, quotiens rimosa et curta fenestris
vasa cadant, quanto percussum pondere signent
et laedant silicem. possis ignavus haberi
et subiti casus improvidus, ad cenam si

intestatus eas: adeo tot fata, quot illa
 nocte patent vigiles te praetereunte fenestrae.
 ergo optes votumque feras miserabile tecum,
 ut sint contentae patulas defundere pelves.

Ebrius ac petulans, qui nullum forte cecidit,
 dat poenas, noctem patitur lugentis amicum
 Pelidae, cubat in faciem, mox deinde supinus:
 [ergo non aliter poterit dormire; quibusdam]
 somnum rixa facit. sed quamvis inprobus annis
 atque mero fervens cavet hunc quem coccina laena
 vitari iubet et comitum longissimus ordo,
 multum praeterea flammaram et aenea lampas.
 me, quem luna solet deducere vel breve lumen
 candelae, cuius dispenso et tempero filum,
 contemnit. miserae cognosce prohoemia rixae,
 si rixa est, ubi tu pulsas, ego vapulo tantum.
 stat contra starique iubet. parere necesse est;
 nam quid agas, cum te furiosus cogat et idem
 fortior? “unde venis” exclamat, “cuius aceto,
 cuius conche tumes? quis tecum sectile porrum
 sutor et elixi verecis labra comedit?
 nil mihi respondes? aut dic aut accipe calcem.
 ede ubi consistas: in qua te quaero proseucha?”
 dicere si temptes aliquid tacitusve recedas,
 tantumdem est: feriunt pariter, vadimonia deinde
 irati faciunt. libertas pauperis haec est:
 pulsatus rogat et pugnīs concisus adorat
 ut liceat paucis cum dentibus inde reverti.

Nec tamen haec tantum metuas; nam qui spoliet te
 non derit clausis domibus postquam omnis ubique
 fixa catenatae siluit compago tabernae.
 interdum et ferro subitus grassator agit rem:
 armato quotiens tutae custode tenentur
 et Pomptina palus et Gallinaria pinus,
 sic inde huc omnes tamquam ad vivaria currunt.
 qua fornace graves, qua non incude catenae?
 maximus in vinclis ferri modus, ut timeas ne
 vomer deficiat, ne marra et sarcula desint.
 felices proavorum atavos, felicia dicas
 saecula quae quondam sub regibus atque tribunis
 viderunt uno contentam carcere Romam.

His alias poteram et pluris subnectere causas,
sed iumenta vocant et sol inclinat. eundum est;
nam mihi commota iamdudum mulio virga
adnuit. ergo vale nostri memor, et quotiens te
Roma tuo refici properantem reddet Aquino,
me quoque ad Helvinam Cererem vestramque Dianam
converte a Cumis. saturarum ego, ni pudet illas,
auditor gelidos veniam caligatus in agros.'

SATVRA IV

Ecce iterum Crispinus, et est mihi saepe uocandus
 ad partes, monstrum nulla uirtute redemptum
 a uitiiis, aegrae solaque libidine fortes
 deliciae, uiduas tantum aspernatus adulter.
 quid refert igitur, quantis iumenta fatiget
 porticibus, quanta nemorum uectetur in umbra,
 iugera quot uicina foro, quas emerit aedes
 [nemo malus felix, minime corruptor et idem]
 incestus, cum quo nuper uittata iacebat
 sanguine adhuc uiuo terram subitura sacerdos?
 sed nunc de factis leuioribus. et tamen alter
 si fecisset idem caderet sub iudice morum;
 nam, quod turpe bonis Titio Seioque, decebat
 Crispinum. quid agas, cum dira et foedior omni
 crimine persona est? mullum sex milibus emit,
 aequantem sane paribus sestertia libris,
 ut perhibent qui de magnis maiora locuntur.
 consilium laudo artificis, si munere tanto
 praecipuam in tabulis ceram senis abstulit orbi;
 est ratio ulterior, magnae si misit amicae,
 quae uehitur cluso latis specularibus antro.
 nil tale expectes: emit sibi. multa uidemus
 quae miser et frugi non fecit Apicius. hoc tu
 succinctus patria quondam, Crispine, papyro?
 hoc pretio squamae? potuit fortasse minoris
 piscator quam piscis emi; prouincia tanti
 uendit agros, sed maiores Apulia uendit.

qualis tunc epulas ipsum gluttisse putamus
induperatorem, cum tot sestertia, partem
exiguam et modicae sumptam de margine cenae,
purpureus magni ructarit scurra Palati,
iam princeps equitum, magna qui uoce solebat
uendere municipes fracta de merce siluros?
incipi, Calliope. licet et considerare: non est
cantandum, res uera agitur. narrate, puellae
Pierides, prosit mihi uos dixisse puellas.

cum iam semianimum laceraret Flauius orbem
ultimus et caluo seruiret Roma Neroni,
incidit Hadriaci spatium admirabile rhombi
ante domum Veneris, quam Dorica sustinet Ancon,
impleuitque sinus; neque enim minor haeserat illis
quos operit glacies Maeotica ruptaque tandem
solibus effundit torrentis ad ostia Ponti
desidia tardos et longo frigore pingues.
destinat hoc monstrum cumbae linique magister
pontifici summo. quis enim proponere talem
aut emere auderet, cum plena et litora multo
delatore forent? dispersi protinus algae
inquisitores agerent cum remige nudo,
non dubitaturi fugitiuum dicere piscem
depastumque diu uiuaria Caesaris, inde
elapsum ueterem ad dominum debere reuerti.
si quid Palfurio, si credimus Armillato,
quidquid conspicuum pulchrumque est aequare toto
res fisci est, ubicumque natat. donabitur ergo,
ne pereat. iam letifero cedente pruinis
autumno, iam quartanam sperantibus aegris,
stridebat deformis hiems praedamque recentem
seruabat; tamen hic properat, uelut urgeat auster.
utque lacus suberant, ubi quamquam diruta seruat
ignem Troianum et Vestam colit Alba minorem,
obstitit intranti miratrix turba parumper.
ut cessit, facili patuerunt cardine ualuae;
exclusi spectant admissa obsonia patres.
itur ad Atriden. tum Picens 'accipe' dixit
'priuatis maiora focis. genialis agatur
iste dies. propera stomachum laxare sagina
et tua seruatum consume in saecula rhombum.

ipse capi uoluit.' quid apertius? et tamen illi
 surgebant cristae. nihil est quod credere de se
 non possit cum laudatur dis aequa potestas.
 sed derat pisci patinae mensura. uocantur
 ergo in consilium proceres, quos oderat ille,
 in quorum facie miserae magnaue sedebat
 pallor amicitiae. primus clamante Liburno
 'currite, iam sedit' rapta properabat abolla
 Pegasus, attonitae positus modo uilicus urbi.
 anne aliud tum praefecti? quorum optimus atque
 interpret legum sanctissimus omnia, quamquam
 temporibus diris, tractanda putabat inermi
 iustitia. uenit et Crispi iucunda senectus,
 cuius erant mores qualis facundia, mite
 ingenium. maria ac terras populosque regenti
 quis comes utilior, si clade et peste sub illa
 saeuitiam damnare et honestum adferre liceret
 consilium? sed quid uolentius aure tyranni,
 cum quo de pluuiis aut aestibus aut nimbose
 uere locuturi fatum pendebat amici?
 ille igitur numquam derexit bracchia contra
 torrentem, nec ciuis erat qui libera posset
 uerba animi proferre et uitam inpendere uero.
 sic multas hiemes atque octogensima uidit
 solstitia, his armis illa quoque tutus in aula.
 proximus eiusdem properabat Acilius aeu
 cum iuene indigno quem mors tam saeua maneret
 et domini gladiis tam festinata; sed olim
 prodigio par est in nobilitate senectus,
 unde fit ut malim fraterculus esse gigantis.
 profuit ergo nihil misero quod comminus ursos
 figebat Numidas Albana nudus harena
 uenator. quis enim iam non intellegat artes
 patricias? quis priscum illud miratur acumen,
 Brute, tuum? facile est barbato inponere regi.
 nec melior uultu quamuis ignobilis ibat
 Rubrius, offensae ueteris reus atque tacendae,
 et tamen improbior saturam scribente cinaedo.
 Montani quoque uenter adest abdomine tardus,
 et matutino sudans Crispinus amomo
 quantum uix redolent duo funera, saeuior illo

Pompeius tenui iugulos aperire susurro,
et qui uulturibus seruabat uiscera Dacis
Fuscus marmorea meditatus proelia uilla,
et cum mortifero prudens Veiento Catullo,
qui numquam uisae flagrabat amore puellae,
grande et conspicuum nostro quoque tempore monstrum,
caecus adulator dirusque ~a ponte~ satelles,
dignus Aricinos qui mendicaret ad axes
blandaque deuexae iactaret basia raedae.
nemo magis rhombum stupuit; nam plurima dixit
in laeuum conuersus, at illi dextra iacebat
belua. sic pugnas Cilicis laudabat et ictus
et pegma et pueros inde ad uelaria raptos.
non cedit Veiento, sed ut fanaticus oestro
percussus, Bellona, tuo diuinat et 'ingens
omen habes' inquit 'magni clarique triumphi.
regem aliquem capies, aut de temone Britanno
excidet Aruiragus. peregrina est belua: cernis
erectas in terga sudes?' hoc defuit unum
Fabricio, patriam ut rhombi memoraret et annos.
'quidnam igitur censes? conciditur?' 'absit ab illo
dedecus hoc' Montanus ait, 'testa alta paretur
quae tenui muro spatiosum colligat orbem.
debetur magnus patinae subitusque Prometheus.
argillam atque rotam citius properate, sed ex hoc
tempore iam, Caesar, figuli tua castra sequantur.'
uicit digna uiro sententia. nouerat ille
luxuriam inperii ueterem noctesque Neronis
iam medias aliamque famem, cum pulmo Falerno
arderet. nulli maior fuit usus edendi
tempestate mea: Circeis nata forent an
Lucrinum ad saxum Rutupinoue edita fundo
ostrea callebat primo deprendere morsu,
et semel aspecti litus dicebat echini.
surgitur et misso proceres exire iubentur
consilio, quos Albanam dux magnus in arcem
traxerat attonitos et festinare coactos,
tamquam de Chattis aliquid toruisque Sygambris
dicturus, tamquam ex diuersis partibus orbis
anxia praecipiti uenisset epistula pinna.
atque utinam his potius nugis tota illa dedisset

tempora saeuitiae, claras quibus abstulit urbi
 inlustresque animas inpune et uindice nullo.
 sed periit postquam cerdonibus esse timendus
 coeperat: hoc nocuit Lamiarum caede madenti.
 Si te propositi nondum pudet atque eadem est mens,
 ut bona summa putes aliena uiuere quadra,
 si potes illa pati quae nec Sarmentus iniquas
 Caesaris ad mensas nec uilis Gabba tulisset,
 quamuis iurato metuam tibi credere testi.
 uentre nihil noui frugalius; hoc tamen ipsum
 defecisse puta, quod inani sufficit aluo:
 nulla crepido uacat? nusquam pons et tegetis pars
 dimidia breuior? tantine iniuria cena,
 tam ieiuna fames, cum possit honestius illic
 et tremere et sordes farris mordere canini?

    primo fige loco, quod tu discumbere iussus
 mercedem solidam ueterum capis officiorum.
 fructus amicitiae magnae cibus: inputat hunc rex,
 et quamuis rarum tamen inputat. ergo duos post
 si libuit menses neglectum adhibere clientem,
 tertia ne uacuo cessaret culcita lecto,
 ‘una simus’ ait. uotorum summa. quid ultra
 quaeris? habet Trebius propter quod rumpere somnum
 debeat et ligulas dimittere, sollicitus ne
 tota salutatrix iam turba peregerit orbem,
 sideribus dubiis aut illo tempore quo se
 frigida circumagunt pigri serraca Bootae.

    qualis cena tamen! uinum quod sucida nolit
 lana pati: de conuiuia Corybanta uidebis.
 iurgia proludunt, sed mox et pocula torques
 saucius et rubra deterges uulnera mappa,
 inter uos quotiens libertorumque cohortem
 pugna Saguntina feruet commissa lagona.
 ipse capillato diffusum consule potat
 calcatamque tenet bellis socialibus uuam.
 cardiaco numquam cyathum missurus amico
 cras bibet Albanis aliquid de montibus aut de
 Setinis, cuius patriam titulumque senectus
 deleuit multa ueteris fuligine testae,
 quale coronati Thrasea Heluidiusque bibebant
 Brutorum et Cassi natalibus. ipse capaces

Heliadum crustas et inaequales berullo
Virro tenet phialas: tibi non committitur aurum,
uel, si quando datur, custos adfixus ibidem,
qui numeret gemmas, ungues obseruet acutos.
da ueniam: praeclara illi laudatur iaspis.
nam Virro, ut multi, gemmas ad pocula transfert
a digitis, quas in uaginae fronte solebat
ponere zelotypo iuuenis praelatus Iarbae.
tu Beneuentani sutoris nomen habentem
siccabis calicem nasorum quattuor ac iam
quassatum et rupto poscentem sulphura uitro.
si stomachus domini feruet uinoque ciboque,
frigidior Geticis petitur decocta pruinis.
non eadem uobis poni modo uina querebar?
uos aliam potatis aquam. tibi pocula cursor
Gaetulus dabit aut nigri manus ossea Mauri
et cui per mediam nolis occurrere noctem,
cliuosae ueheris dum per monumenta Latinae.
flos Asiae ante ipsum, pretio maiore paratus
quam fuit et Tulli census pugnacis et Anci
et, ne te teneam, Romanorum omnia regum
friuola. quod cum ita sit, tu Gaetulum Ganymedem
respice, cum sities. nescit tot milibus emptus
pauperibus miscere puer, sed forma, sed aetas
digna supercilio. quando ad te peruenit ille?
quando rogatus adest calidae gelidaeque minister?
quippe indignatur ueteri parere clienti
quodque aliquid poscas et quod se stante recumbas.
[maxima quaeque domus seruis est plena superbis.]
ecce alius quanto porrexit murmure panem
uix fractum, solidae iam mucida frusta farinae,
quae genuinum agitent, non admittentia morsum.
sed tener et niueus mollique siligine fictus
seruatur domino. dextram cohibere memento;
salua sit artoptae reuerentia. finge tamen te
inprobulum, superest illic qui ponere cogat:
'uis tu consuetis, audax conuiuia, canistris
impleri panisque tui nouisse colorem?'
'scilicet hoc fuerat, propter quod saepe relicta
coniuge per montem aduersum gelidasque cucurri
Esquillas, fremeret saeua cum grandine uernus

Iuppiter et multo stillaret paenula nimbo.’

aspice quam longo distinguat pectore lancem
 quae fertur domino squilla, et quibus undique saepta
 asparagis qua despiciat conuiuia cauda,
 dum uenit excelsi manibus sublata ministri.
 sed tibi dimidio constrictus cammarus ouo
 ponitur exigua feralis cena patella.
 ipse Venafrano piscem perfundit, at hic qui
 pallidus adfertur misero tibi caulis olebit
 lanternam; illud enim uestris datur alueolis quod
 canna Micipsarum prora subuexit acuta,
 propter quod Romae cum Boccare nemo lauatur,
 quod tutos etiam facit a serpentibus atris.
 nullus erit domini, quem misit Corsica uel quem
 Tauromenitanae rupes, quando omne peractum est
 et iam defecit nostrum mare, dum gula saeuit,
 retibus adsiduis penitus scrutante macello
 proxima, nec patimur Tyrrhenum crescere piscem.
 instruit ergo focum prouincia, sumitur illinc
 quod captator emat Laenas, Aurelia uendat.
 Virroni muraena datur, quae maxima uenit
 gurgite de Siculo; nam dum se continet Auster,
 dum sedet et siccat madidas in carcere pinnas,
 contemnunt mediam temeraria lina Charybdim:
 uos anguilla manet longae cognata colubrae
 aut ~glacie aspersus~ maculis Tiberinus et ipse
 uernula riparum, pinguis torrente cloaca
 et solitus mediae cryptam penetrare Suburae.

ipsi pauca uelim, facilem si praebeat aurem.
 nemo petit, modicis quae mittebantur amicis
 a Seneca, quae Piso bonus, quae Cotta solebat
 largiri; namque et titulis et fascibus olim
 maior habebatur donandi gloria. solum
 poscimus ut cenes ciuilliter. hoc face et esto,
 esto, ut nunc multi, diues tibi, pauper amicis.

anseris ante ipsum magni iecur, anseribus par
 altilis, et flauī dignus ferro Meleagri
 spumat aper. post hunc tradentur tubera, si uer
 tunc erit et facient optata tonitrua cenas
 maiores. ‘tibi habe frumentum’ Alledius inquit,
 ‘o Libye, disiunge boues, dum tubera mittas.’

structorem interea, ne qua indignatio desit,
saltantem spectes et chironomunta uolanti
cultello, donec peragat dictata magistri
omnia; nec minimo sane discrimine refert
quo gestu lepores et quo gallina secetur.
duceris planta uelut ictus ab Hercule Cacus
et ponere foris, si quid temptaueris umquam
hiscere tamquam habeas tria nomina. quando propinat
Virro tibi sumitue tuis contacta labellis
pocula? quis uestrum temerarius usque adeo, quis
perditus, ut dicat regi 'bibe'? plurima sunt quae
non audent homines pertusa dicere laena.
quadringenta tibi si quis deus aut similis dis
et melior fatis donaret homuncio, quantus
ex nihilo, quantus fieres Virronis amicus!
'da Trebio, pone ad Trebium. uis, frater, ab ipsis
ilibus?' o nummi, uobis hunc praestat honorem,
uos estis frater. dominus tamen et domini rex
si uis tunc fieri, nullus tibi paruulus aula
luserit Aeneas nec filia dulcior illo.

[iucundum et carum sterilis facit uxor amicum.]
sed tua nunc Mycale pariat licet et pueros tres
in gremium patris fundat semel, ipse loquaci
gaudebit nido, uiridem thoraca iubebit
adferri minimasque nuces assemque rogatum,
ad mensam quotiens parasitus uenerit infans.

uilibus ancipites fungi ponentur amicis,
boletus domino, sed quales Claudius edit
ante illum uxoris, post quem nihil amplius edit.
Virro sibi et reliquis Virronibus illa iubebit
poma dari, quorum solo pascaris odore,
qualia perpetuus Phaeacum autumnus habebat,
credere quae possis subrepta sororibus Afris:
tu scabie frueris mali, quod in aggere rodit
qui tegitur parma et galea metuensque flagelli
discit ab hirsuta iaculum torquere capella.

forsitan inpensae Virronem parcere credas.
hoc agit, ut doleas; nam quae comoedia, mimus
quis melior plorante gula? ergo omnia fiunt,
si nescis, ut per lacrimas effundere bilem
cogaris pressoque diu stridere molari.

tu tibi liber homo et regis conuiuia uideris:
captum te nidore suae putat ille culinae,
nec male coniectat; quis enim tam nudus, ut illum
bis ferat, Etruscum puero si contigit aurum
uel nodus tantum et signum de paupere loro?
spes bene cenandi uos decipit. 'ecce dabit iam
semesum leporem atque aliquid de clunibus apri,
ad nos iam ueniet minor altilis.' inde parato
intactoque omnes et stricto pane tacetis.
ille sapit, qui te sic utitur. omnia ferre
si potes, et debes. pulsandum uertice raso
praebebis quandoque caput nec dura timebis
flagra pati, his epulis et tali dignus amico.

SATVRA VI

Credo Pudicitiam Saturno rege moratam
in terris uisamque diu, cum frigida paruas
praeberet spelunca domos ignemque laremque
et pecus et dominos communi clauderet umbra,
siluestrem montana torum cum sterneret uxor
frondibus et culmo uicinarumque ferarum
pellibus, haut similis tibi, Cynthia, nec tibi, cuius
turbauit nitidos extinctus passer ocellos,
sed potanda ferens infantibus ubera magnis
et saepe horridior glandem ructante marito.
quippe aliter tunc orbe nouo caeloque recenti
uiuabant homines, qui rupto robore nati
compositiue luto nullos habuere parentes.
multa Pudicitiae ueteris uestigia forsan
aut aliqua exstiterint et sub Ioue, sed Ioue nondum
barbato, nondum Graecis iurare paratis
per caput alterius, cum furem nemo timeret
caulibus ac pomis et aperto uiueret horto.
paulatim deinde ad superos Astraea recessit
hac comite, atque duae pariter fugere sorores.
anticum et uetus est alienum, Postume, lectum
concutere atque sacri genium contemnere fulcri.
omne aliud crimen mox ferrea protulit aetas:
uiderunt primos argentea saecula moechos.
conuentum tamen et pactum et sponsalia nostra
tempestate paras iamque a tonsore magistro
pecteris et digito pignus fortasse dedisti?

certe sanus eras. uxorem, Postume, ducis?
 dic qua Tisiphone, quibus exagitere colubris.
 ferre potes dominam saluis tot restibus ullam,
 cum pateant altae caligantesque fenestrae,
 cum tibi uicinum se praebeat Aemilius pons?
 aut si de multis nullus placet exitus, illud
 nonne putas melius, quod tecum pusio dormit?
 pusio, qui noctu non litigat, exigit a te
 nulla iacens illic munuscula, nec queritur quod
 et lateri parcas nec quantum iussit anheles.

sed placet Vrsidio lex Iulia: tollere dulcem
 cogitat heredem, cariturus turture magno
 mullorumque iubis et captatore macello.
 quid fieri non posse putes, si iungitur ulla
 Vrsidio? si moechorum notissimus olim
 stulta maritali iam porrigit ora capistro,
 quem totiens textit perituri cista Latini?
 quid quod et antiquis uxor de moribus illi
 quaeritur? o medici, nimiam pertundite uenam.
 delicias hominis! Tarpeium limen adora
 pronus et auratam Iunoni caede iuuentam,
 si tibi contigerit capitis matrona pudici.
 paucae adeo Cereris uittas contingere dignae,
 quarum non timeat pater oscula. necte coronam
 postibus et densos per limina tende corymbos.
 unus Hiberinae uir sufficit? ocus illud
 extorquebis, ut haec oculo contenta sit uno.
 magna tamen fama est cuiusdam rure paterno
 uiuentis. uiuat Gabiis ut uixit in agro,
 uiuat Fidenis, et agello cedo paterno.
 quis tamen adfirmat nil actum in montibus aut in
 speluncis? adeo senuerunt Iuppiter et Mars?
 porticibusne tibi monstratur femina uoto
 digna tuo? cuneis an habent spectacula totis
 quod securus ames quodque inde excerpere possis?
 chironomon Ledam molli saltante Bathyllo
 Tuccia uesicae non imperat, Apula gannit,
 [sicut in amplexu, subito et miserabile longum.]
 attendit Thymele: Thymele tunc rustica discit.
 ast aliae, quotiens aulaea recondita cessant,
 et uacuo clusoque sonant fora sola theatro,

atque a plebeis longe Megalesia, tristes
personam thyrsumque tenent et subligar Acci.
Vrbicus exodio risum mouet Atellanae
gestibus Autonoes, hunc diligit Aelia pauper.
soluitur his magno comoedi fibula, sunt quae
Chrysogonum cantare uetent, Hispulla tragoedo
gaudet: an expectas ut Quintilianus ametur?
accipis uxorem de qua citharoedus Echion
aut Glaphyrus fiat pater Ambrosiusque choraules.
longa per angustos figamus pulpita uicos,
orientur postes et grandi ianua lauro,
ut testudineo tibi, Lentule, conopeo
nobilis Euryalum murmillonem exprimat infans.
nupta senatori comitata est Eppia ludum
ad Pharon et Nilum famosaque moenia Lagi
prodigia et mores urbis damnante Canopo.
inmemor illa domus et coniugis atque sororis
nil patriae indulsit, plorantisque improba natos
utque magis stupeas ludos Paridemque reliquit.
sed quamquam in magnis opibus plumaque paterna
et segmentatis dormisset paruula cunis,
contempsit pelagus; famam contempserat olim,
cuius apud molles minima est iactura cathedras.
Tyrrhenos igitur fluctus lateque sonantem
pertulit Ionium constanti pectore, quamuis
mutandum totiens esset mare. iusta pericli
si ratio est et honesta, timent pauidoque gelantur
pectore nec tremulis possunt insistere plantis:
fortem animum praestant rebus quas turpiter audent.
si iubeat coniunx, durum est conscendere nauem,
tunc sentina grauis, tunc summus uertitur aer:
quae moechum sequitur, stomacho ualet. illa maritum
conuomit, haec inter nautas et prandet et errat
per puppem et duros gaudet tractare rudentis.
qua tamen exarsit forma, qua capta iuuenta
Eppia? quid uidit propter quod ludia dici
sustinuit? nam Sergiolus iam radere guttur
coeperat et secto requiem sperare lacerto;
praeterea multa in facie deformia, sicut
attritus galea mediisque in naribus ingens
gibbus et acre malum semper stillantis ocelli.

sed gladiator erat. facit hoc illos Hyacinthos;
hoc pueris patriaeque, hoc praetulit illa sorori
atque uiro. ferrum est quod amant. hic Sergius idem
accepta rude coepisset Veiiēto uideri.

quid priuata domus, quid fecerit Eppia, curas?
respice riuales diuorum, Claudius audi
quae tulerit. dormire uirum cum senserat uxor,
sumere nocturnos meretrix Augusta cucullo
ausa Palatino et tegetem praeferre cubili
linquebat comite ancilla non amplius una.
sed nigrum flauo crinem abscondente galero
intrauit calidum ueteri centone lupanar
et cellam uacuam atque suam; tunc nuda papillis
prostitit auratis titulum mentita Lyciscae
ostenditque tuum, genere Britannice, uentrem.
excepit blanda intrantis atque aera poposcit.
[continueque iacens cunctorum absorbuī ictus.]
mox lenone suas iam dimittente puellas
tristis abit, et quod potuit tamen ultima cellam
clausit, adhuc ardens rigidae tentigine uoluae,
et lassata uiris necdum satiata recessit,
obscurisque genis turpis fumoque lucernae
foeda lupanaris tulit ad puluinar odorem.
hippomanes carmenque loquar coctumque uenenum
priuignoque datum? faciunt grauiora coactae
imperio sexus minimumque libidine peccant.

'optima sed quare Caesennia teste marito?'
bis quingena dedit. tanti uocat ille pudicam,
nec pharetris Veneris macer est aut lampade feruet:
inde faces ardent, ueniunt a dote sagittae.
libertas emitur. coram licet innuat atque
rescribat: uidua est, locuples quae nupsit auaro.

'cur desiderio Bibulae Sertorius ardet?'
si uerum excutias, facies non uxor amatur.
tres rugae subeant et se cutis arida laxet,
fiant obscuri dentes oculique minores,
'collige sarcinulas' dicet libertus 'et exi.
iam grauis es nobis et saepe emungeris. exi
ocius et propera. sicco uenit altera naso.'
interea calet et regnat poscitque maritum
pastores et ouem Canusinam ulmosque Falernas—

quantulum in hoc!—pueros omnes, ergastula tota,
quodque domi non est, sed habet uicinus, ematur.
mense quidem brumae, cum iam mercator Iason
clausus et armatis obstat casa candida nautis,
grandia tolluntur crystallina, maxima rursus
murrina, deinde adamas notissimus et Beronices
in digito factus pretiosior. hunc dedit olim
barbarus incestae, dedit hunc Agrippa sorori,
obseruant ubi festa mero pede sabbata reges
et uetus indulget senibus clementia porcis.

'nullane de tantis gregibus tibi digna uidetur?'
sit formonsa, decens, diues, fecunda, uetustos
porticibus disponat auos, intactior omni
crinibus effusis bellum dirimente Sabina,
rara auis in terris nigroque simillima cycno,
quis feret uxorem cui constant omnia? malo,
malo Venustinam quam te, Cornelia, mater
Gracchorum, si cum magnis uirtutibus adfers
grande supercilium et numeras in dote triumphos.
tolle tuum, precor, Hannibalem uictumque Syphacem
in castris et cum tota Carthagine migra.
'parce, precor, Paeon, et tu, dea, pone sagittas;
nil pueri faciunt, ipsam configite matrem'
Amphion clamat, sed Paeon contrahit arcum.
extulit ergo greges natorum ipsumque parentem,
dum sibi nobilior Latonae gente uidetur
atque eadem scrofa Niobe fecundior alba.
quae tanti grauitas, quae forma, ut se tibi semper
inputet? huius enim rari summique uoluptas
nulla boni, quotiens animo corrupta superbo
plus aloes quam mellis habet. quis deditus autem
usque adeo est, ut non illam quam laudibus effert
horreat inque diem septenis oderit horis?

quaedam parua quidem, sed non toleranda maritis.
nam quid rancidius quam quod se non putat ulla
formosam nisi quae de Tusca Graecula facta est,
de Sulmonensi mera Cecropis? omnia Graece:
[cum sit turpe magis nostris nescire Latine.]
hoc sermone pauent, hoc iram, gaudia, curas,
hoc cuncta effundunt animi secreta. quid ultra?
concumbunt Graece. dones tamen ista puellis,

tune etiam, quam sextus et octogensimus annus
 pulsat, adhuc Graece? non est hic sermo pudicus
 in uetula. quotiens lasciuum interuenit illud
zoe kai psyche, modo sub lodice relictis
 uteris in turba. quod enim non excitet inguen
 uox blanda et nequam? digitos habet. ut tamen omnes
 subsidant pinnae, dicas haec mollius Haemo
 quamquam et Carpophoro, facies tua computat annos.

si tibi legitimis pactam iunctamque tabellis
 non es amaturus, ducendi nulla uidetur
 causa, nec est quare cenam et mustacea perdas
 labente officio crudis donanda, nec illud
 quod prima pro nocte datur, cum lance beata
 Dacicus et scripto radiat Germanicus auro.
 si tibi simplicitas uxoria, deditus uni
 est animus, summitte caput ceruice parata
 ferre iugum. nullam inuenies quae parcat amanti.
 ardeat ipsa licet, tormentis gaudet amantis
 et spoliis; igitur longe minus utilis illi
 uxor, quisquis erit bonus optandusque maritus.
 nil umquam inuita donabis coniuge, uendes
 hac obstante nihil, nihil haec si nolet emetur.
 haec dabit affectus: ille excludatur amicus
 iam senior, cuius barbam tua ianua uidit.
 testandi cum sit lenonibus atque lanistis
 libertas et iuris idem contingat harenae,
 non unus tibi riualis dictabitur heres.
 ‘pone crucem seruo.’ ‘meruit quo crimine seruus
 supplicium? quis testis adest? quis detulit? audi;
 nulla umquam de morte hominis cunctatio longa est.’
 ‘o demens, ita seruus homo est? nil fecerit, esto:
 hoc uolo, sic iubeo, sit pro ratione uoluntas.’
 imperat ergo uiro. sed mox haec regna relinquit
 permutatque domos et flammea conterit; inde
 auolat et spreti repetit uestigia lecti.
 ornatas paulo ante fores, pendentia linquit
 uela domus et adhuc uirides in limine ramos.
 sic crescit numerus, sic fiunt octo mariti
 quinque per autumnos, titulo res digna sepulcri.
 desperanda tibi salua concordia socru.
 illa docet spoliis nudı gaudere mariti,

illa docet missis a corruptore tabellis
nil rude nec simplex rescribere, decipit illa
custodes aut aere domat. tum corpore sano
aduocat Archigenen onerosaque pallia iactat.
abditus interea latet et secretus adulter
inpatiensque morae silet et praeputia ducit.
scilicet expectas ut tradat mater honestos
atque alios mores quam quos habet? utile porro
filiolam turpi uetulae producere turpem.

nulla fere causa est in qua non femina litem
mouerit. accusat Manilia, si rea non est.
conponunt ipsae per se formantque libellos,
principium atque locos Celso dictare paratae.

endromidas Tyrias et femineum ceroma
quis nescit, uel quis non uidit uulnera pali,
quem cauat adsiduis rudibus scutoque lacessit
atque omnis implet numeros dignissima prorsus
Florali matrona tuba, nisi si quid in illo
pectore plus agitat ueraeque paratur harenae?
quem praestare potest mulier galeata pudorem,
quae fugit a sexu? uires amat. haec tamen ipsa
uir nollet fieri; nam quantula nostra uoluptas!
quale decus, rerum si coniugis auctio fiat,
balteus et manicae et cristae crurisque sinistri
dimidium tegimen! uel si diuersa mouebit
proelia, tu felix ocreas uendente puella.
hae sunt quae tenui sudant in cyclade, quarum
delicias et panniculus bombycinus urit.
aspice quo fremitu monstratos perferat ictus
et quanto galeae curuetur pondere, quanta
poplitibus sedeat quam denso fascia libro,
et ride positis scaphium cum sumitur armis.
dicite uos, neptes Lepidi caeciae Metelli
Gurgitis aut Fabii, quae ludia sumpserit umquam
hos habitus? quando ad palum gemat uxor Asyli?
semper habet lites alternaque iurgia lectus
in quo nupta iacet; minimum dormitur in illo.
tum grauis illa uiro, tunc orba tigride peior,
cum simulat gemitus occulti conscia facti,
aut odit pueros aut ficta paelice plorat
uberibus semper lacrimis semperque paratis

in statione sua atque expectantibus illam,
 quo iubeat manare modo. tu credis amorem,
 tu tibi tunc, uruca, places fletumque labellis
 exorbes, quae scripta et quot lecture tabellas
 si tibi zelotypae retlegantur scrinia moechae!
 sed iacet in serui complexibus aut equitis. dic,
 dic aliquem sodes hic, Quintiliane, colorem.
 haeremus. dic ipsa. 'olim conuenerat' inquit
 'ut faceres tu quod uelles, nec non ego possem
 indulgere mihi. clames licet et mare caelo
 confundas, homo sum.' nihil est audacius illis
 deprensus: iram atque animos a crimine sumunt.

unde haec monstra tamen uel quo de fonte requiris?
 praestabat castas humilis fortuna Latinas
 quondam, nec uitii contingi parua sinebant
 tecta labor somnique breues et uellere Tusco
 uexatae duraeque manus ac proximus urbi
 Hannibal et stantes Collina turre mariti.
 nunc patimur longae pacis mala, saeuior armis
 luxuria incubuit uictumque ulciscitur orbem.
 nullum crimen abest facinusque libidinis ex quo
 paupertas Romana perit. hinc fluxit ad istos
 et Sybaris colles, hinc et Rhodos et Miletos
 atque coronatum et petulans madidumque Tarentum.
 prima peregrinos obscena pecunia mores
 intulit, et turpi fregerunt saecula luxu
 diuitiae molles. quid enim uenus ebria curat?
 inguinis et capitis quae sint discrimina nescit
 grandia quae mediis iam noctibus ostrea mordet,
 cum perfusa mero spumant unguenta Falerno,
 cum bibitur concha, cum iam uertigine tectum
 ambulat et geminis exsurgit mensa lucernis.
 i nunc et dubita qua sorbeat aera sanna
 Maura, Pudicitiae ueterem cum praeterit aram,
 Tullia quid dicat, notae collactea Maurae.
 noctibus hic ponunt lecticas, micturiunt hic
 effigiemque deae longis siphonibus implent
 inque uices equitant ac Luna teste mouentur,
 inde domos abeunt: tu calcas luce reuersa
 coniugis urinam magnos uisurus amicos.
 nota bonae secreta deae, cum tibia lumbos

incitat et cornu pariter uinoque feruntur
attonitae crinemque rotant ululantque Priapi
maenades. o quantus tunc illis mentibus ardor
concupitus, quae uox saltante libidine, quantus
ille meri ueteris per crura madentia torrens!
lenonum ancillas posita Saufeia corona
prouocat et tollit pendentis praemia coxae,
ipsa Medullinae fluctum crisantis adorat:
palma inter dominas, uirtus natalibus aequa.
nil ibi per ludum simulabitur, omnia fient
ad uerum, quibus incendi iam frigidus aeuo
Laomedontiaes et Nestoris hirnea possit.
tunc prurigo morae inpatiens, tum femina simplex,
ac pariter toto repetitus clamor ab antro
'iam fas est, admitte uiros.' dormitat adulter,
illa iubet sumpto iuuenem properare cucullo;
si nihil est, seruis incurritur; abstuleris spem
seruorum, uenit et conductus aquarius; hic si
quaeritur et desunt homines, mora nulla per ipsam
quo minus inposito clunem summittat asello.
atque utinam ritus ueteres et publica saltem
his intacta malis agerentur sacra; sed omnes
nouerunt Mauri atque Indi quae psaltria penem
maiolem quam sunt duo Caesaris Anticatones
illuc, testiculi sibi conscius unde fugit mus,
intulerit, ubi uelari pictura iubetur
quaecumque alterius sexus imitata figuras.
et quis tunc hominum contemptor numinis, aut quis
simpuiuim ridere Numae nigrumque catinum
et Vaticano fragiles de monte patellas
ausus erat? sed nunc ad quas non Clodius aras?
[audio quid ueteres olim moneatis amici,
'pone seram, cohibe.' sed quis custodiet ipsos
custodes? cauta est et ab illis incipit uxor.]
iamque eadem summis pariter minimisque libido,
nec melior silicem pedibus quae conerit atrum
quam quae longorum uehitur ceruice Syrorum.
ut spectet ludos, conducit Ogulnia uestem,
conducit comites, sellam, ceruical, amicas,
nutricem et flauam cui det mandata puellam.
haec tamen argenti superest quodcumque paterni

leuibus athleticis et uasa nouissima donat.
 multis res angusta domi, sed nulla pudorem
 paupertatis habet nec se metitur ad illum
 quem dedit haec posuitque modum. tamen utile quid sit
 prospiciunt aliquando uiri, frigusque famemque
 formica tandem quidam expauere magistra:
 prodiga non sentit pereuntem femina censum.
 ac uelut exhausta recidiuus pullulet arca
 nummus et e pleno tollatur semper aceruo,
 non umquam reputant quanti sibi gaudia constant.
 in quacumque domo uiuit luditque professus
 obscenum, tremula promittit et omnia dextra,
 inuenies omnis turpes similesque cinaedis.
 his uiolare cibos sacraeque adsistere mensae
 permittunt, et uasa iubent frangenda lauari
 cum colocyntha bibit uel cum barbata chelidion.
 purior ergo tuis laribus meliorque lanista,
 in cuius numero longe migrare iubetur
 psyllus ab ~eupholio.~ quid quod nec retia turpi
 iunguntur tunicae, nec cella ponit eadem
 munimenta umeri ~pulsatamque arma~ tridentem
 qui nudus pugnare solet? pars ultima ludi
 accipit has animas aliusque in carcere neruos.
 sed tibi communem calicem facit uxor et illis
 cum quibus Albanum Surrentinumque recuset
 flaua ruinosi lupa degustare sepulchri.
 horum consiliis nubunt subitaeque recedunt,
 his languentem animum ~seruant~ et seria uitae,
 his clunem atque latus discunt uibrare magistris,
 quicquid praeterea scit qui docet. haud tamen illi
 semper habenda fides: oculos fuligine pascit
 distinctus croceis et reticulatus adulter.
 suspectus tibi sit, quanto uox mollior et quo
 saepius in teneris haerebit dextera lumbis.
 hic erit in lecto fortissimus; exiit illic
 personam docili Thais saltata Triphallo.
 quem rides? aliis hunc mimum! sponsio fiat:
 purum te contendo uirum. contendo: fateris?
 an uocat ancillas tortoris pergula? noui
 consilia et ueteres quaecumque monetis amici,
 'pone seram, cohibe'. sed quis custodiet ipsos

custodes, qui nunc lasciuae furta puellae
hac mercede silent? crimen commune tacetur.
prospicit hoc prudens et a illis incipit uxor.

sunt quas eunuchi inbelles ac mollia semper
oscula delectent et desperatio barbae
et quod abortiuo non est opus. illa uoluptas
summa tamen, quom iam calida matura iuuenta
inguina traduntur medicis, iam pectine nigro.
ergo expectatos ac iussos crescere primum
testiculos, postquam coeperunt esse bilibres,
tonoris tantum damno rapit Heliodorus.
mangonum pueros uera ac miserabilis urit
debilitas, follisque pudet cicerisque relictis.
conspiciuus longe cunctisque notabilis intrat
balnea nec dubie custodem uitis et horti
prouocat a domina factus spado. dormiat ille
cum domina, sed tu iam durum, Postume, iamque
tondendum eunucho Bromium committere noli.

si gaudet cantu, nullius fibula durat
uocem uendentis praetoribus. organa semper
in manibus, densi radiant testudine tota
sardonyches, crispo numerantur pectine chordae
quo tener Hedymeles operas dedit: hunc tenet, hoc se
solatur gratoque indulget basia plectro.
quaedam de numero Lamiarum ac nominis Appi
et farre et uino Ianum Vestamque rogabat,
an Capitolinam deberet Pollio quercum
sperare et fidibus promittere. quid faceret plus
aegrotante uiro, medicis quid tristibus erga
filiolum? stetit ante aram nec turpe putauit
pro cithara uelare caput dictataque uerba
pertulit, ut mos est, et aperta palluit agna.
dic mihi nunc, quaeso, dic, antiquissime diuom,
respondes his, Iane pater? magna otia caeli;
non est, quod uideo, non est quod agatur apud uos.
haec de comoedis te consulit, illa tragoedum
commendare uolet: uaricosus fiet haruspex.

sed cantet potius quam totam peruolet urbem
audax et coetus possit quae ferre uirorum
cumque paludatis ducibus praesente marito
ipsa loqui recta facie siccisque mamillis.

haec eadem nouit quid toto fiat in orbe,
 quid Seres, quid Thraces agant, secreta nouercae
 et pueri, quis amet, quis diripiatur adulter;
 dicet quis uiduam praegnatem fecerit et quo
 mense, quibus uerbis concumbat quaeque, modis quot.
 instantem regi Armenio Parthoque cometen
 prima uidet, famam rumoresque illa recentis
 excipit ad portas, quosdam facit; isse Niphaten
 in populos magnoque illic cuncta arua teneri
 diluuiio, nutare urbes, subsidere terras,
 quocumque in triuio, cuicumque est obuia, narrat.
 nec tamen id uitium magis intolerabile quam quod
 uicinos humiles rapere et concidere loris
 ~exortata~ solet. nam si latratibus alti
 rumpuntur somni, 'fustes huc ocius' inquit
 'adferte' atque illis dominum iubet ante feriri,
 deinde canem. grauis occursum, taeterrima uultu
 balnea nocte subit, conchas et castra moueri
 nocte iubet, magno gaudet sudare tumultu,
 cum lassata graui ceciderunt bracchia massa,
 callidus et cristae digitos inpressit aliptes
 ac summum dominae femur exclamare coegit.
 conuiuiae miseri interea somnoque fameque
 urguntur. tandem illa uenit rubicundula, totum
 oenophorum sitiens, plena quod tenditur urna
 admotum pedibus, de quo sextarius alter
 ducitur ante cibum rabidam facturus orexim,
 dum redit et loto terram ferit intestino.
 marmoribus riui properant, aurata Falernum
 peluis olet; nam sic, tamquam alta in dolia longus
 deciderit serpens, bibit et uomit. ergo maritus
 nauseat atque oculis bilem substringit opertis.
 illa tamen grauior, quae cum discumbere coepit
 laudat Vergilium, periturae ignoscit Elissae,
 committit uates et comparat, inde Maronem
 atque alia parte in trutina suspendit Homerum.
 cedunt grammatici, uincuntur rhetores, omnis
 turba tacet, nec causidicus nec praeco loquetur,
 altera nec mulier. uerborum tanta cadit uis,
 tot pariter pelues ac tintinnabula dicas
 pulsari. iam nemo tubas, nemo aera fatiget:

una laboranti poterit succurrere Lunae.
inponit finem sapiens et rebus honestis;
nam quae docta nimis cupit et facunda uideri
crure tenus medio tunicas succingere debet,
caedere Siluano porcum, quadrante lauari.
non habeat matrona, tibi quae iuncta recumbit,
dicendi genus, aut curuum sermone rotato
torqueat enthymema, nec historias sciat omnes,
sed quaedam ex libris et non intellegat. odi
hanc ego quae repetit uoluitque Palaemonis artem
seruata semper lege et ratione loquendi
ignotosque mihi tenet antiquaria uersus
nec curanda uiris. opicae castiget amicae
uerba: soloecismum liceat fecisse marito.

nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil,
cum uiridis gemmas collo circumdedit et cum
auribus extentis magnos commisit elenchos.
[intolerabilius nihil est quam femina diues.]
interea foeda aspectu ridendaque multo
pane tumet facies aut pingua Poppaeana
spirat et hinc miseri uiscantur labra mariti.
ad moechum lota ueniunt cute. quando uideri
uult formonsa domi? moechis foliata parantur,
his emitur quidquid graciles huc mittitis Indi.
tandem aperit uultum et tectoria prima reponit,
incipit agnosci, atque illo lacte fouetur
propter quod secum comites educit asellas
exul Hyperboreum si dimittatur ad axem.
sed quae mutatis inducitur atque fouetur
tot medicaminibus coctaeque siliginis offas
accipit et madidae, facies dicitur an ulcus?

est pretium curae penitus cognoscere toto
quid faciant agentque die. si nocte maritus
auersus iacuit, periit libraria, ponunt
cosmetae tunicas, tarde uenisse Liburnus
dicitur et poenas alieni pendere somni
cogitur, hic frangit ferulas, rubet ille flagello,
hic scutica; sunt quae tortoribus annua praestent.
uerberat atque obiter faciem linit, audit amicas
aut latum pictae uestis considerat aurum
et caedit, longi relegit transuersa diurni

et caedit, donec lassis caedentibus 'exi'
 intonet horrendum iam cognitione peracta.
 praefectura domus Sicula non mitior aula.
 nam si constituit solitoque decentius optat
 ornari et properat iamque expectatur in hortis
 aut apud Isiacae potius sacraria lenae,
 disponit crinem laceratis ipsa capillis
 nuda umeros Psecas infelix nudisque mamillis.
 'altior hic quare cincinnus?' taurea punit
 continuo flexi crimen facinusque capilli.
 quid Psecas admisit? quaenam est hic culpa puellae,
 si tibi displicuit nasus tuus? altera laeuum
 extendit pectitque comas et uoluit in orbem.
 est in consilio materna admotaque lanis
 emerita quae cessat acu; sententia prima
 huius erit, post hanc aetate atque arte minores
 censebunt, tamquam famae discrimen agatur
 aut animae: tanta est quaerendi cura decoris.
 tot premit ordinibus, tot adhuc conpagibus altum
 aedificat caput: Andromachen a fronte uidebis,
 post minor est, credas aliam. cedo si breue parui
 sortita est lateris spatium breuiorque uidetur
 uirgine Pygmaea nullis adiuta coturnis
 et leuis erecta consurgit ad oscula planta.

nulla uiri cura interea nec mentio fiet
 damnorum. uiuit tamquam uicina mariti,
 hoc solo propior, quod amicos coniugis odit
 et seruos, grauis est rationibus. ecce furentis
 Bellonae matrisque deum chorus intrat et ingens
 semiuir, obsceno facies reuerenda minori,
 mollia qui rapta secuit genitalia testa
 iam pridem, cui rauca cohors, cui tympana cedunt
 plebeia et Phrygia uestitur bucca tiara.
 grande sonat metuique iubet Septembris et austri
 aduentum, nisi se centum lustrauerit ouis
 et xerampelinas ueteres donauerit ipsi,
 ut quidquid subiti et magni discriminis instat
 in tunicas eat et totum semel expiet annum.
 hibernum fracta glacie descendet in amnem,
 ter matutino Tiberi mergetur et ipsis
 uerticibus timidum caput abluet, inde superbi

totum regis agrum nuda ac tremibunda cruentis
erepet genibus; si candida iusserit Io,
ibit ad Aegypti finem calidaque petitas
a Meroe portabit aquas, ut spargat in aede
Isidis, antiquo quae proxima surgit ouili.
credit enim ipsius dominae se uoce moneri.
en animam et mentem cum qua di nocte loquantur!
ergo hic praecipuum summumque meretur honorem
qui grege linigero circumdatus et grege caluo
plangentis populi currit derisor Anubis.
ille petit ueniam, quotiens non abstinet uxor
concubitu sacris obseruandisque diebus
magnaque debetur uiolato poena cadurco
et mouisse caput uisa est argentea serpens;
illius lacrimae meditataque murmura praestant
ut ueniam culpae non abnuat ansere magno
scilicet et tenui popano corruptus Osiris.
cum dedit ille locum, cophino fenoque relicto
arcanam Iudaea tremens mendicat in aurem,
interpret legum Solymarum et magna sacerdos
arboris ac summi fida internuntia caeli.
implet et illa manum, sed parcius; aere minuto
qualiacumque uoles Iudaei somnia uendunt.
spondet amatorem tenerum uel diuitis orbi
testamentum ingens calidae pulmone columbae
tractato Armenius uel Commagenus haruspex;
pectora pullorum rimabitur, exta catelli
interdum et pueri; faciet quod deferat ipse.
Chaldaeis sed maior erit fiducia: quidquid
dixerit astrologus, credent a fonte relatum
Hammonis, quoniam Delphis oracula cessant
et genus humanum damnat caligo futuri.
praecipuus tamen est horum, qui saepius exul,
cuius amicitia conducendaque tabella
magnus ciuis obit et formidatus Othoni.
inde fides artis, sonuit si dextera ferro
laeuaque, si longe castrorum in carcere mansit.
nemo mathematicus genium indemnatus habebit,
sed qui paene perit, cui uix in Cyclada mitti
contigit et parua tandem caruisse Seripho.
consulit ictericae lento de funere matris,

ante tamen de te Tanaquil tua, quando sororem
 efferat et patruos, an sit uicturus adulter
 post ipsam; quid enim maius dare numina possunt?
 haec tamen ignorat quid sidus triste minetur
 Saturni, quo laeta Venus se proferat astro,
 quis mensis damnis, quae dentur tempora lucro:
 illius occursus etiam uitare memento,
 in cuius manibus ceu pinguis sucina tritas
 cernis ephemeridas, quae nullum consulit et iam
 consulitur, quae castra uiro patriamque petente
 non ibit pariter numeris reuocata Thrasylli.
 ad primum lapidem uectari cum placet, hora
 sumitur ex libro; si prurit frictus ocelli
 angulus, inspecta genesi collyria poscit;
 aegra licet iaceat, capiendo nulla uidetur
 aptior hora cibo nisi quam dederit Petosiris.
 si mediocris erit, spatium lustrabit utrimque
 metarum et sortes ducet frontemque manumque
 praebebit uati crebrum poppysma roganti.
 diuitibus responsa dabit Phryx augur et inde
 conductus, dabit astrorum mundique peritus
 atque aliquis senior qui publica fulgura condit.
 plebeium in circo positum est et in aggere fatum.
 quae nudis longum ostendit ceruicibus aurum
 consulit ante falas delphinorumque columnas
 an saga uendenti nubat caupone relicto.

hae tamen et partus subeunt discrimen et omnis
 nutricis tolerant fortuna urgente labores,
 sed iacet aurato uix ulla puerpera lecto.
 tantum artes huius, tantum medicamina possunt,
 quae steriles facit atque homines in uentre necandos
 conducit. gaude, infelix, atque ipse bibendum
 porrige quidquid erit; nam si distendere uellet
 et uexare uterum pueris salientibus, esses
 Aethiopsis fortasse pater, mox decolor heres
 impleret tabulas numquam tibi mane uidendus.
 transeo suppositos et gaudia uotaque saepe
 ad spurcos decepta lacus, saepe inde petitos
 pontifices, salios Scaurorum nomina falso
 corpore laturos. stat Fortuna inproba noctu
 aridens nudis infantibus: hos fouet omni

grandia monstra suis audebant temporibus, sed
non propter nummos. minor admiratio summis
debetur monstris, quotiens facit ira nocentes
hunc sexum et rabie iecur incendente feruntur
praecipites, ut saxa iugis abrupta, quibus mons
subtrahitur cliuoque latus pendente recedit.
illam ego non tulerim quae computat et scelus ingens
sana facit. spectant subeuntem fata mariti
Alcestim et, similis si permutatio detur,
morte uiri cupiant animam seruare catellae.
occurrent multae tibi Belides atque Eriphylae
mane, Clytemestram nullus non uicus habebit.
hoc tantum refert, quod Tyndaris illa bipennem
insulsam et fatuam dextra laeuaque tenebat;
at nunc res agitur tenui pulmone rubetae,
sed tamen et ferro, si praegustarit Atrides
Pontica ter uicti cautus medicamina regis.

SATVRA VII

Et spes et ratio studiorum in Caesare tantum;
solus enim tristes hac tempestate Camenas
respexit, cum iam celebres notique poetae
balneolum Gabiis, Romae conducere furnos
temptarent, nec foedum alii nec turpe putarent
praecones fieri, cum desertis Aganippes
uallibus esuriens migraret in atria Clio.
nam si Pieria quadrans tibi nullus in umbra
ostendatur, ames nomen uictumque Machaerae
et uendas potius commissa quod auctio uendit
stantibus, oenophorum, tripedes, armaria, cistas,
Alcithoen Pacci, Thebas et Terea Fausti.
hoc satius quam si dicas sub iudice 'uidi'
quod non uidisti; faciant equites Asiani,
[quamquam et Cappadoces faciant equitesque Bithyni]
altera quos nudo traducit gallica talo.
nemo tamen studiis indignum ferre laborem
cogetur posthac, nectit quicumque canoris
eloquium uocale modis laurumque momordit.
hoc agite, o iuuenes. circumspicit et stimulat uos
materiamque sibi ducis indulgentia quaerit.
si qua aliunde putas rerum expectanda tuarum
praesidia atque ideo croceae membrana tabellae
impletur, lignorum aliquid posce ocus et quae
componis dona Veneris, Telesine, marito,
aut clude et positos tinea pertunde libellos.
frange miser calamum uigilataque proelia dele,

qui facis in parua sublimia carmina cella,
 ut dignus uenias hederis et imagine macra.
 spes nulla ulterior; didicit iam diues auarus
 tantum admirari, tantum laudare disertos,
 ut pueri Iunonis auem. sed defluit aetas
 et pelagi patiens et cassidis atque ligonis.
 taedia tunc subeunt animos, tunc seque suamque
 Tersichoren odit facunda et nuda senectus.

accipe nunc artes. ne quid tibi conferat iste,
 quem colis et Musarum et Apollinis aede relicta,
 ipse facit uersus atque uni cedit Homero
 propter mille annos, et si dulcedine famae
 succensus recites, maculosas commodat aedes.
 haec longe ferrata domus seruire iubetur
 in qua sollicitas imitatur ianua portas.
 scit dare libertos extrema in parte sedentis
 ordinis et magnas comitum disponere uoces;
 nemo dabit regum quanti subsellia constant
 et quae conducto pendent anabathra tigillo
 quaeque reportandis posita est orchestra cathedris.
 nos tamen hoc agimus tenuique in puluere sulcos
 ducimus et litus sterili uersamus aratro.
 nam si discedas, laqueo tenet ambitiosi
 [consuetudo mali, tenet insanabile multos]
 scribendi cacoethes et aegro in corde senescit.
 sed uatem egregium, cui non sit publica uena,
 qui nihil eitum soleat deducere, nec qui
 communi feriat carmen triuiale moneta,
 hunc, qualem nequeo monstrare et sentio tantum,
 anxietate carens animus facit, omnis acerbi
 inpatiens, cupidus siluarum aptusque bibendis
 fontibus Aonidum. neque enim cantare sub antro
 Pierio thyrsumque potest contingere maesta
 paupertas atque aeris inops, quo nocte dieque
 corpus eget: satur est cum dicit Horatius 'euhoe.'
 quis locus ingenio, nisi cum se carmine solo
 uexant et dominis Cirrhae Nysaeque feruntur
 pectora uestra duas non admittentia curas?
 magnae mentis opus nec de lodice paranda
 attonitae currus et equos faciesque deorum
 aspicere et qualis Rutulum confundat Erinys.

nam si Vergilio puer et tolerabile dasset
hospitium, caderent omnes a crinibus hydri,
surda nihil gemeret graue bucina. poscimus ut sit
non minor antiquo Rubrenus Lappa coturno,
cuius et alueolos et laenam pignerat Atreus?
non habet infelix Numitor quod mittat amico,
Quintillae quod donet habet, nec defuit illi
unde emeret multa pascendum carne leonem
iam domitum; constat leuiori belua sumptu
nimirum et capiunt plus intestina poetae.
contentus fama iaceat Lucanus in hortis
marmoreis, at Serrano tenuique Saleiio
gloria quantalibet quid erit, si gloria tantum est?
curritur ad uocem iucundam et carmen amicae
Thebaidos, laetam cum fecit Statius urbem
promisitque diem: tanta dulcedine captos
adficit ille animos tantaque libidine uolgi
auditur. sed cum fregit subsellia uersu
esurit, intactam Paridi nisi uendit Agauen.
ille et militiae multis largitus honorem
semenstri uatum digitos circumligat auro.
quod non dant proceres, dabit histrio. tu Camerinos
et Baream, tu nobilium magna atria curas?
praefectos Pelopea facit, Philomela tribunos.
haut tamen inuideas uati quem pulpita pascunt.
quis tibi Maecenas, quis nunc erit aut Procleius
aut Fabius, quis Cotta iterum, quis Lentulus alter?
tum par ingenio pretium, tunc utile multis
pallere et uinum toto nescire Decembri.

uester porro labor fecundior, historiarum
scriptores? perit hic plus temporis atque olei plus.
nullo quippe modo millensima pagina surgit
omnibus et crescit multa damnosa papyro;
sic ingens rerum numerus iubet atque operum lex.
quae tamen inde seges? terrae quis fructus apertae?
quis dabit historico quantum daret acta legenti?
'sed genus ignauum, quod lecto gaudet et umbra.'
dic igitur quid causidicis ciuilia praestent
officia et magno comites in fasce libelli.
ipsi magna sonant, sed tum cum creditor audit
praecipue, uel si tetigit latus acrior illo

qui uenit ad dubium grandi cum codice nomen.
 tunc inmensa caui spirant mendacia folles
 conspuiturque sinus; ueram deprendere messem
 si libet, hinc centum patrimonia causidicorum,
 parte alia solum russati pone Lacertae.
 consedere duces, surgis tu pallidus Aiax
 dicturus dubia pro libertate bubulco
 iudice. rumpe miser tensum iecur, ut tibi lasso
 figantur uirides, scalarum gloria, palmae.
 quod uocis pretium? siccus petasunculus et uas
 pelamydum aut ueteres, Maurorum epimenia, bulbi
 aut uinum Tiberi deuectum, quinque lagonae.
 si quater egisti, si contigit aureus unus,
 inde cadunt partes ex foedere pragmaticorum.
 'Aemilio dabitur quantum licet, et melius nos
 egimus.' huius enim stat currus aeneus, alti
 quadriiuges in uestibulis, atque ipse feroci
 bellatore sedens curuatum hastile minatur
 eminus et statua meditatur proelia lusca.
 sic Pedo conturbat, Matho deficit, exitus hic est
 Tongilii, magno cum rhinocerote lauari
 qui solet et uexat lutulenta balnea turba
 perque forum iuuenes longo premit assere Maedos
 empturus pueros, argentum, murrina, uillas;
 spondet enim Tyrio stlattaria purpura filo.
 [et tamen est illis hoc utile. purpura uendit]
 causidicum uendunt amethystina; conuenit illi
 et strepitu et facie maioris uiuere census,
 sed finem inpensae non seruat prodiga Roma.
 fidimus eloquio? Ciceroni nemo ducentos
 nunc dederit nummos, nisi fulserit anulus ingens.
 respicit haec primum qui litigat, an tibi serui
 octo, decem comites, an post te sella, togati
 ante pedes. ideo conducta Paulus agebat
 sardonyche, atque ideo pluris quam Gallus agebat,
 quam Basilus. rara in tenui facundia panno.
 quando licet Basilo flentem producere matrem?
 quis bene dicentem Basilum ferat? accipiat te
 Gallia uel potius nutricula causidicorum
 Africa, si placuit mercedem ponere linguae.
 declamare doces? o ferrea pectora Vetti,

cum perimit saeuos classis numerosa tyrannos.
nam quaecumque sedens modo legerat, haec eadem stans
perferet atque eadem cantabit uersibus isdem.
occidit miseros crambe repetita magistros.
quis color et quod sit causae genus atque ubi summa
quaestio, quae ueniant diuersa parte sagittae,
nosse uolunt omnes, mercedem soluere nemo.
'mercedem appellas? quid enim scio?' 'culpa docentis
scilicet arguitur, quod laeuae parte mamillae
nil salit Arcadico iuueni, cuius mihi sexta
quaque die miserum dirus caput Hannibal inplet,
quidquid id est de quo deliberat, an petat urbem
a Cannis, an post nimbos et fulmina cautus
circumagat madidas a tempestate cohortes.
quantum uis stipulare et protinus accipe: quid do
ut totiens illum pater audiat?' haec alii sex
uel plures uno conclamant ore sophistae
et ueras agitant lites raptore relicto;
fusa uenena silent, malus ingratusque maritus
et quae iam ueteres sanant mortaria caecos.
ergo sibi dabit ipse rudem, si nostra mouebunt
consilia, et uitae diuersum iter ingredietur
ad pugnam qui rhetorica descendit ab umbra,
summula ne pereat qua uilis tessera uenit
frumentis; quippe haec merces lautissima. tempta
Chrysogonus quanti doceat uel Pollio quanti
lautorum pueros, artem scindes Theodori.
balnea sescentis et pluris porticus in qua
gestetur dominus quotiens pluit. anne serenum
expectet spargatque luto iumenta recenti?
hic potius, namque hic munda nitet ungula mulae.
parte alia longis Numidarum fulta columnis
surgat et argenteam rapiat cenatio solem.
quanticumque domus, ueniet qui fercula docte
conponit, ueniet qui pulmentaria condit.
hos inter sumptus sestertia Quintiliano,
ut multum, duo sufficient: res nulla minoris
constabit patri quam filius. 'unde igitur tot
Quintilianus habet saltus?' exempla nouorum
fatorum transi. felix et pulcher et acer,
felix et sapiens et nobilis et generosus

adpositam nigrae lunam subtexit alutae,
 felix orator quoque maximus et iaculator
 et, si perfrixit, cantat bene. distat enim quae
 sidera te excipiant modo primos incipientem
 edere uagitus et adhuc a matre rubentem.
 si Fortuna uolet, fies de rhetore consul;
 si uolet haec eadem, fiet de consule rhetor.
 Ventidius quid enim? quid Tullius? anne aliud quam
 sidus et occulti miranda potentia fati?
 seruis regna dabunt, captiuus fata triumphum.
 felix ille tamen coruo quoque rarior albo.
 paenituit multos uanae sterilisque cathedrae,
 sicut Tharsimachi probat exitus atque Secundi
 Carrinatis; et hunc inopem uidistis, Athenae,
 nil praeter gelidas ausae conferre cicutas.
 di maiorum umbris tenuem et sine pondere terram
 spirantisque crocos et in urna perpetuum uer,
 qui praeceptorem sancti uoluere parentis
 esse loco. metuens uirgae iam grandis Achilles
 cantabat patriis in montibus et cui non tunc
 eliceret risum citharoedi cauda magistri;
 sed Rufum atque alios caedit sua quemque iuuentus,
 Rufum, quem totiens Ciceronem Allobroga dixit.

quis gremio Celadi doctique Palaemonis adfert
 quantum grammaticus meruit labor? et tamen ex hoc,
 quodcumque est (minus est autem quam rhetoris aera),
 discipuli custos praemordet acoenonoetus
 et qui dispensat frangit sibi. cede, Palaemon,
 et patere inde aliquid decrescere, non aliter quam
 institor hibernae tegetis niueique cadurci,
 dummodo non pereat mediae quod noctis ab hora
 sedisti, qua nemo faber, qua nemo sederet
 qui docet obliquo lanam deducere ferro,
 dummodo non pereat totidem olfecisse lucernas
 quot stabant pueri, cum totus decolor esset
 Flaccus et haereret nigro fuligo Maroni.
 rara tamen merces quae cognitione tribuni
 non egeat. sed uos saeuas inponite leges,
 ut praeceptorum uerborum regula constet,
 ut legat historias, auctores nouerit omnes
 tamquam unguis digitosque suos, ut forte rogatus,

dum petit aut thermas aut Phoebi balnea, dicat
nutricem Anchisae, nomen patriamque nouercae
Anchemoli, dicat quot Acestes uixerit annis,
quot Siculi Phrygibus uini donauerit urnas.
exigite ut mores teneros ceu pollice ducat,
ut si quis cera uoltum facit; exigite ut sit
et pater ipsius coetus, ne turpia ludant,
ne faciant uicibus. non est leue tot puerorum
obseruare manus oculosque in fine trementis.
'haec' inquit 'cura; sed cum se uerterit annus,
accipe, uictori populus quod postulat, aurum.'

SATVRA VIII

Stemmata quid faciunt? quid prodest, Pontice, longo
 sanguine censerī, pictos ostendere uultus
 maiorum et stantis in curribus Aemilianos
 et Curios iam dimidios umeroque minorem
 Coruinum et Galbam auriculis nasoque carentem,
 [quis fructus generis tabula iactare capaci
 Coruinum, posthac multa contingere uirga
 fumosos equitum cum dictatore magistrōs,]
 si coram Lepidis male uiuitur? effigies quo
 tot bellatorum, si luditur alea pernox
 ante Numantinos, si dormire incipis ortu
 luciferi, quo signa duces et castra mouebant?
 cur Allobrogicis et magna gaudeat ara
 natus in Herculeo Fabius lare, si cupidus, si
 uanus et Euganea quantumuis mollior agna,
 si tenerum attritus Catinensi pumice lumbum
 squalentis traducit auos emptorque ueneni
 frangenda miseram funestat imagine gentem?
 tota licet ueteres exornent undique cerae
 atria, nobilitas sola est atque unica uirtus.
 Paulus uel Cossus uel Drusus moribus esto,
 hos ante effigies maiorum pone tuorum,
 praecedant ipsas illi te consule uirgas.
 prima mihi debes animi bona. sanctus haberi
 iustitiaeque tenax factis dictisque mereris?
 agnosco procerem; salue Gaetulice, seu tu
 Silanus: quocumque alto de sanguine rarus

ciuis et egregius patriae contingis ouanti,
exclamare libet populus quod clamat Osiri
inuento. quis enim generosum dixerit hunc qui
indignus genere et praeclaro nomine tantum
insignis? nanum cuiusdam Atlanta uocamus,
Aethiopem Cycnum, prauam extortamque puellam
Europen; canibus pigris scabieque uetusta
leuibus et siccae lambentibus ora lucernae
nomen erit pardus, tigris, leo, si quid adhuc est
quod fremat in terris uiolentius. ergo cauebis
et metues ne tu sic Creticus aut Camerinus.

his ego quem monui? tecum mihi sermo, Rubelli
Blande. tumes alto Drusorum stemmate, tamquam
feceris ipse aliquid propter quod nobilis esses,
ut te conciperet quae sanguine fulget Iuli,
non quae uentoso conducta sub aggere textit.
'uos humiles' inquis 'uolgi pars ultima nostri,
quorum nemo queat patriam monstrare parentis,
ast ego Cecropides.' uiuas et originis huius
gaudia longa feras. tamen ima plebe Quiritem
facundum inuenies, solet hic defendere causas
nobilis indocti; ueniet de plebe togata
qui iuris nodos et legum aenigmata soluat;
hinc petit Euphraten iuuenis domitique Bataui
custodes aquilas armis industrius; at tu
nil nisi Cecropides truncoque simillimus Hermae.
nullo quippe alio uincis discrimine quam quod
illi marmoreum caput est, tua uiuit imago.
dic mihi, Teucrorum proles, animalia muta
quis generosa putet nisi fortia. nempe uolucrem
sic laudamus equum, facili cui plurima palma
feruet et exultat rauco uictoria circo;
nobilis hic, quocumque uenit de gramine, cuius
clara fuga ante alios et primus in aequore puluis.
sed uenale pecus Coryphaei posteritas et
Hirpini, si rara iugo uictoria sedit.
nil ibi maiorum respectus, gratia nulla
umbrarum; dominos pretiis mutare iubentur
exiguus, trito ducunt epiraedia collo
segnipedes dignique molam uersare nepotes.
ergo ut miremur te, non tua, priuum aliquid da

quod possim titulis incidere praeter honores
quos illis damus ac dedimus, quibus omnia debes.

haec satis ad iuuenem quem nobis fama superbum
tradit et inflatum plenumque Nerone propinquo;
rarus enim ferme sensus communis in illa
fortuna. sed te censeri laude tuorum,
Pontice, noluerim sic ut nihil ipse futurae
laudis agas. miserum est aliorum incumbere famae,
ne conlapsa ruant subductis tecta columnis.
stratus humi palmes uiduas desiderat ulmos.
esto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem
integer; ambiguae si quando citabere testis
incertaeque rei, Phalaris licet imperet ut sis
falsus et admoto dictet periuria tauro,
sumum crede nefas animam praeferre pudori
et propter uitam uiuendi perdere causas.
dignus morte perit, cenet licet ostrea centum
Gaurana et Cosmi toto mergatur aeno.
expectata diu tandem prouincia cum te
rectorem accipiet, pone irae frena modumque,
pone et auaritiae, miserere inopum sociorum:
ossa uides rerum uacuis exucta medullis.
respice quid moneant leges, quid curia mandet,
praemia quanta bonos maneant, quam fulmine iusto
et Capito et Tutor ruerint damnante senatu,
piratae Cilicum. sed quid damnatio confert?
praeconem, Chaerippe, tuis circumspice pannis,
cum Pansa eripiat quidquid tibi Natta reliquit,
iamque tace; furor est post omnia perdere naulum.
non idem gemitus olim neque uulnus erat par
damnorum sociis florentibus et modo uictis.
plena domus tunc omnis, et ingens stabat aceros
nummorum, Spartana chlamys, conchylia Coa,
et cum Parrhasii tabulis signisque Myronis
Phidiacum uiuebat ebur, nec non Polycliti
multus ubique labor, rarae sine Mentore mensae.
inde ~Dolabella atque hinc~ Antonius, inde
sacrilegus Verres referebant nauibus altis
occulta spolia et plures de pace triumphos.
nunc sociis iuga pauca boum, grex paruus equarum,
et pater armenti capto eripietur agello,

ipsi deinde Lares, si quod spectabile signum.
[si quis in aedícula deus unicus; haec etenim sunt
pro summis, nam sunt haec maxima. despicias tu]
forsitan inbellis Rhodios unctamque Corinthon
despicias merito: quid resinata iuuentus
cruraque totius facient tibi leuia gentis?
horrida uitanda est Hispania, Gallicus axis
Illyricumque latus; parce et messoribus illis
qui saturant urbem circo scenaeque uacantem;
quanta autem inde feres tam dirae praemia culpae,
cum tenuis nuper Marius discinxerit Afros?
curandum in primis ne magna iniuria fiat
fortibus et miseris. tollas licet omne quod usquam est
auri atque argenti, scutum gladiumque relinques.
[et iaculum et galeam; spoliatis arma supersunt.]
quod modo proposui, non est sententia, uerum est;
credite me uobis folium recitare Sibyllae.
si tibi sancta cohors comitum, si nemo tribunal
uendit acersecomes, si nullum in coniuge crimen
nec per conuentus et cuncta per oppida curuis
unguibus ire parat nummos raptura Celaeno,
tum licet a Pico numeres genus, altaque si te
nomina delectant omnem Titanida pugnam
inter maiores ipsumque Promethea ponas.
[de quocumque uoles proauom tibi sumito libro.]
quod si praecipitem rapit ambitio atque libido,
si frangis uirgas sociorum in sanguine, si te
delectant hebetes lasso lictore secures,
incipit ipsorum contra te stare parentum
nobilitas claramque facem praeferre pudendis.
omne animi uitium tanto conspectius in se
crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.
quo mihi te, solitum falsas signare tabellas,
in templis quae fecit auus statuamque parentis
ante triumphalem? quo, si nocturnus adulter
tempora Santonico uelas adoperta cucullo?
praeter maiorum cineres atque ossa uolucrí
carpento rapitur pinguis Lateranus, et ipse,
ipse rotam adstringit sufflamine mulio consul,
nocte quidem, sed Luna uidet, sed sidera testes
intendunt oculos. finitum tempus honoris

cum fuerit, clara Lateranus luce flagellum
 sumet et occursum numquam trepidabit amici
 iam senis ac uirga prior adnuet atque maniplos
 soluet et infundet iumentis hordea lassis.
 interea, dum lanatas robumque iuuentum
 more Numae caedit, Iouis ante altaria iurat
 solam Eponam et facies olida ad praesepia pictas.
 sed cum peruigiles placet instaurare popinas,
 obuius adsiduo Syrophoenix udus amomo
 currit, Idymaeae Syrophoenix incola portae
 hospitis adfectu dominum regemque salutat,
 et cum uenali Cyane succincta lagona.
 defensor culpae dicet mihi 'fecimus et nos
 haec iuuenes.' esto, desisti nempe nec ultra
 fouisti errorem. breue sit quod turpiter audes,
 quaedam cum prima resecentur crimina barba.
 indulge ueniam pueris: Lateranus ad illos
 thermarum calices inscriptaque lintea uadit
 maturus bello Armeniae Syriaeque tuendis
 amnibus et Rheno atque Histro. praestare Neronem
 securum ualet haec aetas. mitte Ostia, Caesar,
 mitte, sed in magna legatum quaere popina:
 inuenies aliquo cum percussore iacentem,
 permixtum nautis et furibus ac fugitiuis,
 inter carnifices et fabros sandapilarum
 et resupinati cessantia tympana galli.
 aequa ibi libertas, communia pocula, lectus
 non alius cuiquam, nec mensa remotior ulli.
 quid facias talem sortitus, Pontice, seruum?
 nempe in Lucanos aut Tusca ergastula mittas.
 at uos, Troiugeneae, uobis ignoscitis et quae
 turpia cerdoni Volesos Brutumque decebunt.
 quid si numquam adeo foedis adeoque pudendis
 utimur exemplis, ut non peiora supersint?
 consumptis opibus uocem, Damasippe, locasti
 sipario, clamosum ageres ut Phasma Catulli.
 Laureolum uelox etiam bene Lentulus egit,
 iudice me dignus uera cruce. nec tamen ipsi
 ignoscas populo; populi frons durior huius,
 qui sedet et spectat triscurria patriciorum,

planipedes audit Fabios, ridere potest qui
Mamercorum alapas. quanti sua funera uendant
quid refert? uendunt nullo cogente Nerone,
nec dubitant celsi praetoris uendere ludis.
finge tamen gladios inde atque hinc pulpita poni,
quid satius? mortem sic quisquam exhorruit, ut sit
zelotypus Thymeles, stupidi collega Corinthi?
res haut mira tamen citharoedo principe mimus
nobilis. haec ultra quid erit nisi ludus? et illic
dedecus urbis habes, nec murmillonis in armis
nec clipeo Gracchum pugnantem aut falce supina;
damnat enim talis habitus [sed damnat et odit,
nec galea faciem abscondit]: mouet ecce tridentem.
postquam uibrata pendentia retia dextra
nequiquam effudit, nudum ad spectacula uoltum
erigit et tota fugit agnoscendus harena.
credamus tunicae, de faucibus aurea cum se
porrigat et longo iactetur spira galero.
ergo ignominiam grauiorem pertulit omni
uolnere cum Graccho iussus pugnare secutor.
libera si dentur populo suffragia, quis tam
perditus ut dubitet Senecam praeferre Neroni?
cuius supplicio non debuit una parari
simia nec serpens unus nec culleus unus.
par Agamemnonidae crimen, sed causa facit rem
dissimilem. quippe ille deis auctoribus ultor
patris erat caesi media inter pocula, sed nec
Electrae iugulo se polluit aut Spartani
sanguine coniugii, nullis aconita propinquis
miscuit, in scena numquam cantauit Orestes,
Troica non scripsit. quid enim Verginius armis
debuit ulcisci magis aut cum Vindice Galba,
quod Nero tam saeua crudaque tyrannide fecit?
haec opera atque hae sunt generosi principis artes,
gaudentis foedo peregrina ad pulpita cantu
prostitui Graiaequae apium meruisse coronae.
maiorum effigies habeant insignia uocis,
ante pedes Domiti longum tu pone Thyestae
syrma uel Antigones seu personam Melanippes,
et de marmoreo citharam suspende colosso.

quid, Catilina, tuis natalibus atque Cethegi
 inueniet quisquam sublimius? arma tamen uos
 nocturna et flammam domibus templisque paratis,
 ut braccatorum pueri Senonumque minores,
 ausi quod liceat tunica punire molesta.
 sed uigilat consul uexillaque uestra coerces.
 hic nouus Arpinas, ignobilis et modo Romae
 municipalis eques, galeatum ponit ubique
 praesidium attonitis et in omni monte laborat.
 tantum igitur muros intra toga contulit illi
 nominis ac tituli, quantum ~in~ Leucade, quantum
 Thessaliae campis Octauius abstulit udo
 caedibus adsiduus gladio; sed Roma parentem,
 Roma patrem patriae Ciceronem libera dixit.
 Arpinas alius Volscorum in monte solebat
 poscere mercedes alieno lassus aratro;
 nodosam post haec frangebat uertice uitam,
 si lentus pigra muniret castra dolabra.
 hic tamen et Cimbros et summa pericula rerum
 excipit et solus trepidantem protegit urbem,
 atque ideo, postquam ad Cimbros stragemque uolabant
 qui numquam attigerant maiora cadauera corui,
 nobilis ornatur lauro collega secunda.
 plebeiae Deciorum animae, plebeia fuerunt
 nomina; pro totis legionibus hi tamen et pro
 omnibus auxiliis atque omni pube Latina
 sufficiunt dis infernis Terraeque parenti.
 [pluris enim Decii quam quae seruantur ab illis.]
 ancilla natus trabeam et diadema Quirini
 et fascis meruit, regum ultimus ille bonorum.
 prodita laxabant portarum claustra tyrannis
 exulibus iuuenes ipsius consulis et quos
 magnum aliquid dubia pro libertate deceret,
 quod miraretur cum Coclite Mucius et quae
 imperii finis Tiberinum uirgo natauit.
 occulta ad patres produxit crimina seruus
 matronis lugendus; at illos uerba iustis
 adficiunt poenis et legum prima securis.
 malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis
 Aeacidae similis Volcaniaque arma capessas,

quam te Thersitae similem producat Achilles.
et tamen, ut longe repetas longeque reuoluas
nomen, ab infami gentem deducis asylo;
maiorum primus, quisquis fuit ille, tuorum
aut pastor fuit aut illud quod dicere nolo.

SATVRA IX

Scire uelim quare totiens mihi, Naeuole, tristis
 occurras fronte obducta ceu Marsya uictus.
 quid tibi cum uultu, qualem deprensus habebat
 Rauola dum Rhodopes uda terit inguina barba?
 [nos colaphum incutimus lambenti crustula seruo.]
 non erit hac facie miserabilior Crepereius
 Pollio, qui triplicem usuram praestare paratus
 circumit et fatuos non inuenit. unde repente
 tot rugae? certe modico contentus agebas
 uernam equitem, conuiuia ioco mordente facetus
 et salibus uehemens intra pomeria natis.
 omnia nunc contra, uultus grauis, horrida siccae
 silua comae, nullus tota nitor in cute, qualem
 Bruttia praestabat calidi tibi fascia uisci,
 sed fruticante pilo neglecta et squalida crura.
 quid macies aegri ueteris, quem tempore longo
 torret quarta dies olimque domestica febris?
 deprendas animi tormenta latentis in aegro
 corpore, deprendas et gaudia; sumit utrumque
 inde habitum facies. igitur flexisse uideris
 propositum et uitae contrarius ire priori.
 nuper enim, ut repeto, fanum Isidis et Ganymedem
 Pacis et aduectae secreta Palatia matris
 et Cererem (nam quo non prostat femina templo?)
 notior Aufidio moechus celebrare solebas,
 quodque taces, ipsos etiam inclinare maritos.
 'utile et hoc multis uitae genus, at mihi nullum

inde operae pretium. pingues aliquando lacernas,
munimenta togae, duri crassique coloris
et male percussas textoris pectine Galli
accipimus, tenue argentum uenaeque secundae.
fata regunt homines, fatum est et partibus illis
quas sinus abscondit. nam si tibi sidera cessant,
nil faciet longi mensura incognita nerui,
quamuis te nudum spumanti Virro labello
uiderit et blandae adsidue densaeque tabellae
sollicitent, *autos gar ephelketai andra kinaidos*.
quod tamen ulterius monstrum quam mollis auarus?
“haec tribui, deinde illa dedi, mox plura tulisti.”
computat et ceuet. ponatur calculus, adsint
cum tabula pueri; numera sestertia quinque
omnibus in rebus, numerentur deinde labores.
an facile et pronum est agere intra uiscera penem
legitimum atque illic hesternae occurrere cenae?
seruus erit minus ille miser qui foderit agrum
quam dominum. sed tu sane tenerum et puerum te
et pulchrum et dignum cyatho caeloque putabas.
uos humili adseculae, uos indulgebitis umquam
cultori, iam nec morbo donare parati?
en cui tu uiridem umbellam, cui sucina mittas
grandia, natalis quotiens redit aut madidum uer
incipit et strata positus longaue cathedra
munera femineis tractat secreta kalendis.
dic, passer, cui tot montis, tot praedia seruas
Apula, tot miluos intra tua pascua lassas?
te Trifolinus ager fecundis uitibus implet
suspectumque iugum Cumis et Gaurus inanis—
nam quis plura linit uicturo dolia musto?—
quantum erat exhausti lumbos donare clientis
iugeribus paucis! meliusne hic rusticus infans
cum matre et casulis et conlusore catello
cymbala pulsantis legatum fiet amici?
“improbus es cum poscis” ait. sed pensio clamat
“posce,” sed appellat puer unicus ut Polyphemi
lata acies per quam sollers euasit Vlixes.
alter emendus erit, namque hic non sufficit, ambo
pascendi. quid agam bruma spirante? quid, oro,
quid dicam scapulis puerorum aquilone Decembri

et pedibus? “durate atque expectate cicadas”?
 uerum, ut dissimules, ut mittas cetera, quanto
 metiris pretio quod, ni tibi deditus essem
 deuotusque cliens, uxor tua uirgo maneret?
 scis certe quibus ista modis, quam saepe rogaris
 et quae pollicitus. fugientem saepe puellam
 amplexu rapui; tabulas quoque ruperat et iam
 signabat; tota uix hoc ego nocte redemi
 te plorante foris. testis mihi lectulus et tu,
 ad quem peruenit lecti sonus et dominae uox.
 instabile ac dirimi coeptum et iam paene solum
 coniugium in multis domibus seruauit adulter.
 quo te circumagas? quae prima aut ultima ponas?
 nullum ergo meritum est, ingrata ac perfide, nullum
 quod tibi filiulus uel filia nascitur ex me?
 tollis enim et libris actorum spargere gaudes
 argumenta uiri. foribus suspende coronas:
 iam pater es, dedimus quod famae opponere possis.
 iura parentis habes, propter me scriberis heres,
 legatum omne capis nec non et dulce caducum.
 commoda praeterea iungentur multa caducis,
 si numerum, si tres impleuero.’ iusta doloris,
 Naeuole, causa tui; contra tamen ille quid adfert?
 ’neglegit atque alium bipedem sibi quaerit asellum.
 haec soli commissa tibi celare memento
 et tacitus nostras intra te fige querellas;
 nam res mortifera est inimicus pumice leuis.
 qui modo secretum commiserat, ardet et odit,
 tamquam prodiderim quidquid scio. sumere ferrum,
 fuste aperire caput, candelam adponere ualuis
 non dubitat. nec contemnas aut despicias quod
 his opibus numquam cara est annona ueneni.
 ergo occulta teges ut curia Martis Athenis.’
 o Corydon, Corydon, secretum diuitis ullum
 esse putas? serui ut taceant, iumenta loquentur
 et canis et postes et marmora. claude fenestras,
 uela tegant rimas, iunge ostia, tollite lumen,
 e medio fac eant omnes, prope nemo recumbat;
 quod tamen ad cantum galli facit ille secundi
 proximus ante diem caupo sciet, audiet et quae
 finxerunt pariter libarius, archimagiri,
 carptores. quod enim dubitant componere crimen

in dominos, quotiens rumoribus ulciscuntur
baltea? nec derit qui te per compita quaerat
nolentem et miseram uinosus inebriet aurem.
illos ergo roges quidquid paulo ante petebas
a nobis, taceant illi. sed proderere malunt
arcanum quam subrepti potare Falerni
pro populo faciens quantum Saufeia bibebat.
uiuendum recte, cum propter plurima, ~tunc est~
idcirco ut possis linguam contemnere serui.
[praecipue causis, ut linguas mancipiorum
contemnas; nam lingua mali pars pessima serui.
deterior tamen hic qui liber non erit illis
quorum animas et farre suo custodit et aere.]

'utile consilium modo, sed commune, dedisti.
nunc mihi quid suades post damnum temporis et spes
deceptas? festinat enim decurrere uelox
flosculus angustae miseraeque breuissima uitae
portio; dum bibimus, dum sarta, unguenta, puellas
poscimus, obrepat non intellecta senectus.'

ne trepida, numquam pathicus tibi derit amicus
stantibus et saluis his collibus; undique ad illos
conuenient et carpentis et nauibus omnes
qui digito scalpunt uno caput. altera maior
spes superest, tu tantum erucis inprime dentem.
[gratus eris, tu tantum erucis inprime dentem.]

a

'haec exempla para felicibus; at mea Clotho
et Lachesis gaudent, si pascitur inguine uenter.
o parui nostrique Lares, quos ture minuto
aut farre et tenui soleo exorare corona,
quando ego figam aliquid quo sit mihi tuta senectus
a tegete et baculo? uiginti milia fenus
pigneribus positis, argenti uascula puri,
sed quae Fabricius censor notet, et duo fortes
de grege Moesorum, qui me ceruice locata
securum iubeant clamoso insistere circo;
sit mihi praeterea curuus caelator, et alter
qui multas facies pingit cito; sufficiunt haec.
quando ego pauper ero? uotum miserabile, nec spes
his saltem; nam cum pro me Fortuna uocatur,
adfixit ceras illa de naue petitas
quae Siculos cantus effugit remige surdo.'

SATVRA X

Omnibus in terris, quae sunt a Gadibus usque
Auroram et Gangem, pauci dinoscere possunt
uera bona atque illis multum diuersa, remota
erroris nebula. quid enim ratione timemus
aut cupimus? quid tam dextro pede concipis ut te
conatus non paeniteat uotique peracti?
euertere domos totas optantibus ipsis
di faciles. nocitura toga, nocitura petuntur
militia; torrens dicendi copia multis
et sua mortifera est facundia; uiribus ille
confisus periit admirandisque lacertis;
sed pluris nimia congesta pecunia cura
strangulat et cuncta exuperans patrimonia census
quanto delphinis ballaena Britannica maior.
temporibus diris igitur iussuque Neronis
Longinum et magnos Senecae praediuitis hortos
clausit et egregias Lateranorum obsidet aedes
tota cohors: rarus uenit in cenacula miles.
pauca licet portes argenti uascula puri
nocte iter ingressus, gladium contumque timebis
et mota ad lunam trepidabis harundinis umbra:
cantabit uacuum coram latrone uiator.
prima fere uota et cunctis notissima templis
diuitiae, crescant ut opes, ut maxima toto
nostra sit arca foro. sed nulla aconita bibuntur
fictilibus; tunc illa time cum pocula sumes
gemmata et lato Setinum ardebit in auro.

iamne igitur laudas quod de sapientibus alter
ridebat, quotiens a limine mouerat unum
protuleratque pedem, flebat contrarius auctor?
sed facilis cuiuis rigidi censura cachinni:
mirandum est unde ille oculis suffecerit umor.
perpetuo risu pulmonem agitare solebat
Democritus, quamquam non essent urbibus illis
praetextae, trabeae, fasces, lectica, tribunal.
quid si uidisset praetorem curribus altis
extantem et medii sublimem puluere circi
in tunica Iouis et pictae Sarrana ferentem
ex umeris aulaea togae magnaeque coronae
tantum orbem, quanto ceruix non sufficit ulla?
quippe tenet sudans hanc publicus et, sibi consul
ne placeat, curru seruus portatur eodem.
da nunc et uolucrum, sceptro quae surgit eburno,
illinc cornicines, hinc praecedentia longi
agminis officia et niueos ad frena Quirites,
defossa in loculos quos sportula fecit amicos.
tum quoque materiam risus inuenit ad omnis
occursus hominum, cuius prudentia monstrat
summos posse uiros et magna exempla daturos
ueruecum in patria crassoque sub aere nasci.
ridebat curas nec non et gaudia uolgi,
interdum et lacrimas, cum Fortunae ipse minaci
mandaret laqueum mediumque ostenderet unguem.

ergo superuacua aut quae perniciosa petuntur?
propter quae fas est genua incerare deorum?

quosdam praecipitat subiecta potentia magnae
inuidiae, mergit longa atque insignis honorum
pagina. descendunt statuae restemque secuntur,
ipsas deinde rotas bigarum inpacta securis
caedit et inmeritis franguntur crura caballis.
iam strident ignes, iam follibus atque caminis
ardet adoratum populo caput et crepat ingens
Seianus, deinde ex facie toto orbe secunda
fiunt urceoli, pelues, sartago, matellae.
pone domi laurus, duc in Capitolia magnum
cretatumque bouem: Seianus ducitur unco
spectandus, gaudent omnes. 'quae labra, quis illi
uultus erat! numquam, si quid mihi credis, amaui

hunc hominem. sed quo cecidit sub crimine? quisnam delator quibus indicibus, quo teste probauit?' 'nil horum; uerbosa et grandis epistula uenit a Capreis.' 'bene habet, nil plus interrogo.' sed quid turba Remi? sequitur fortunam, ut semper, et odit damnatos. idem populus, si Nortia Tusco fauisset, si oppressa foret secunda senectus principis, hac ipsa Seianum diceret hora Augustum. iam pridem, ex quo suffragia nulli uendimus, effudit curas; nam qui dabat olim imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se continet atque duas tantum res anxius optat, panem et circenses. 'perituros audio multos.' 'nil dubium, magna est fornacula.' 'pallidulus mi Bruttidius meus ad Martis fuit obuius aram; quam timeo, uictus ne poenas exigat Aiax ut male defensus. curramus praecipites et, dum iacet in ripa, calcemus Caesaris hostem. sed uideant serui, ne quis neget et pauidum in ius ceruice obstricta dominum trahat.' hi sermones tunc de Seiano, secreta haec murmura uolgi. uisne salutari sicut Seianus, habere tantundem atque illi summas donare curules, illum exercitibus praeponere, tutor haberi principis angusta Caprearum in rupe sedentis cum grege Chaldaeo? uis certe pila, cohortis, egregios equites et castra domestica; quidni haec cupias? et qui nolunt occidere quemquam posse uolunt. sed quae praeclara et prospera tanti, ut rebus laetis par sit mensura malorum? huius qui trahitur praetextam sumere mauis an Fidenarum Gabiorumque esse potestas et de mensura ius dicere, uasa minora frangere pannosus uacuis aedilis Vlubris? ergo quid optandum foret ignorasse fateris Seianum; nam qui nimios optabat honores et nimias posebat opes, numerosa parabat excelsae turris tabulata, unde altior esset casus et impulsae praecipites inmane ruinae. quid Crassos, quid Pompeios euertit et illum, ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?

summus nempe locus nulla non arte petitus
magnaue numinibus uota exaudita malignis.
ad generum Cereris sine caede ac uulnere pauci
descendunt reges et sicca morte tyranni.

eloquium ac famam Demosthenis aut Ciceronis
incipit optare et totis quinquatribus optat
quisquis adhuc uno parcam colit asse Mineruam,
quem sequitur custos angustae uernula capsae.
eloquio sed uterque perit orator, utrumque
largus et exundans leto dedit ingenii fons.
ingenio manus est et ceruix caesa, nec umquam
sanguine caudicis maduerunt rostra pusilli.

‘o fortunatam natam me consule Romam:’

Antoni gladios potuit contemnere si sic
omnia dixisset. ridenda poemata malo
quam te, conspicuae diuina Philippica famae,
uoueris a prima quae proxima. saeuus et illum
exitus eripuit, quem mirabantur Athenae
torrentem et pleni moderantem frena theatri.
dis ille aduersis genitus fatoque sinistro,
quem pater ardentis massae fuligine lippus
a carbone et forcipibus gladiosque paranti
incude et luteo Volcano ad rhetora misit.

bellorum exuuiæ, truncis adfixa tropaeis
lorica et fracta de casside buccula pendens
et curtum temone iugum uictæque triremis
aplustre et summo tristis captiuos in arcu
humanis maiora bonis creduntur. ad hoc se
Romanus Graiusque et barbarus induperator
erexit, causas discriminis atque laboris
inde habuit: tanto maior famae sitis est quam
uirtutis. quis enim uirtutem amplectitur ipsam,
praemia si tollas? patriam tamen obruit olim
gloria paucorum et laudis titulique cupido
haesuri saxis cinerum custodibus, ad quae
discutienda ualent sterilis mala robora ficis,
quandoquidem data sunt ipsis quoque fata sepulcris.
expende Hannibalem: quot libras in duce summo
inuenies? hic est quem non capit Africa Mauro
percussa oceano Niloque admota tepenti
rursus ad Aethiopum populos aliosque elephantos.

additur imperiis Hispania, Pyrenaeum
 transilit. opposuit natura Alpemque niuemque:
 diducit scopulos et montem rumpit aceto.
 iam tenet Italiam, tamen ultra pergere tendit.
 ‘acti’ inquit ‘nihil est, nisi Poeno milite portas
 frangimus et media uexillum pono Subura.’
 o qualis facies et quali digna tabella,
 cum Gaetula ducem portaret belua luscum!
 exitus ergo quis est? o gloria! uincitur idem
 nempe et in exilium praeceps fugit atque ibi magnus
 mirandusque cliens sedet ad praetoria regis,
 donec Bithyno libeat uigilare tyranno.
 finem animae, quae res humanas miscuit olim,
 non gladii, non saxa dabunt nec tela, sed ille
 Cannarum uindex et tanti sanguinis ultor
 anulus. i, demens, et saeuas curre per Alpes
 ut pueris placeas et declamatio fias.
 unus Pellaeo iuueni non sufficit orbis,
 aestuat infelix angusto limite mundi
 ut Gyrae clausus scopulis paruaque Seripho;
 cum tamen a figulis munitam intrauerit urbem,
 sarcophago contentus erit. mors sola fatetur
 quantula sint hominum corpuscula. creditur olim
 uelificatus Athos et quidquid Graecia mendax
 audet in historia, constratum classibus isdem
 suppositumque rotis solidum mare; credimus altos
 defecisse annes epotaque flumina Medo
 prandente et madidis cantat quae Sostratus alis.
 ille tamen qualis rediit Salamine relicta,
 in Corum atque Eurum solitus saeuire flagellis
 barbarus Aeolio numquam hoc in carcere passos,
 ipsum conpedibus qui uinxerat Ennosigaeum
 (mitius id sane, quod non et stigmatum dignum
 credit. huic quisquam uellet seruire deorum?)—
 sed qualis rediit? nempe una naue, cruentis
 fluctibus ac tarda per densa cadauera prora.
 has totiens optata exegit gloria poenas.
 ‘da spatium uitae, multos da, Iuppiter, annos.’
 hoc recto uoltu, solum hoc et pallidus optas.
 sed quam continuus et quantis longa senectus
 plena malis! deformem et taetrum ante omnia uultum

dissimilemque sui, deformem pro cute pellem
pendentisque genas et talis aspice rugas
quales, umbriferos ubi pandit Thabraca saltus,
in uetula scalpit iam mater simia bucca.
plurima sunt iuuenum discrimina, pulchrior ille
hoc atque +ille+ alio, multum hic robustior illo:
una senum facies, cum uoce trementia membra
et iam leue caput madidique infantia nasi;
frangendus misero gingiua panis inermi.
usque adeo grauis uxori natisque sibique,
ut captatori moueat fastidia Cosso.
non eadem uini atque cibi torpente palato
gaudia; nam coitus iam longa obliuio, uel si
coneris, iacet exiguus cum ramice neruus
et, quamuis tota palpetur nocte, iacebit.
anne aliquid sperare potest haec inguinis aegri
canities? quid quod merito suspecta libido est
quae uenerem adfectat sine uiribus? aspice partis
nunc damnum alterius. nam quae cantante uoluptas,
sit licet eximius, citharoedo siue Seleuco
et quibus aurata mos est fulgere lacerna?
quid refert, magni sedeat qua parte theatri
qui uix cornicines exaudiet atque tubarum
concentus? clamore opus est ut sentiat auris
quem dicat uenisse puer, quot nuntiet horas.
praeterea minimus gelido iam in corpore sanguis
febre calet sola, circumsilit agmine facto
morborum omne genus, quorum si nomina quaeras,
promptius expediam quot amauerit Oppia moechos,
quot Themison aegros autumno occiderit uno,
quot Basilus socios, quot circumscripserit Hirrus
pupillos, quot longa uiros exorbeat uno
Maura die, quot discipulos inclinet Hamillus;
percurram citius quot uillas possideat nunc
quo tondente grauis iuueni mihi barba sonabat.
ille umero, hic lumbis, hic coxa debilis; ambos
perdidit ille oculos et luscis inuidet; huius
pallida labra cibum accipiunt digitis alienis,
ipse ad conspectum cenae diducere rictum
suetus hiat tantum ceu pullus hirundinis, ad quem
ore uolat pleno mater ieiuna. sed omni

membrorum damno maior dementia, quae nec
 nomina seruorum nec uoltum agnoscit amici
 cum quo praeterita cenauit nocte, nec illos
 quos genuit, quos eduxit. nam codice saeuo
 heredes uetat esse suos, bona tota feruntur
 ad Phialen; tantum artificis ualet halitus oris,
 quod steterat multis in carcere fornicis annis.
 ut uigeant sensus animi, ducenda tamen sunt
 funera natorum, rogi aspiciendus amatae
 coniugis et fratris plenaeque sororibus urnae.
 haec data poena diu uiuentibus, ut renouata
 semper clade domus multis in luctibus inque
 perpetuo maerore et nigra ueste senescant.
 rex Pylus, magno si quicquam credis Homero,
 exemplum uitae fuit a cornice secundae.
 felix nimirum, qui tot per saecula mortem
 distulit atque suos iam dextra computat annos,
 quique nouum totiens mustum bibit. oro parumper
 attendas quantum de legibus ipse queratur
 factorum et nimio de stamine, cum uidet acris
 Antilochi barbam ardentem, cum quaerit ab omni,
 quisquis adest, socio cur haec in tempora duret,
 quod facinus dignum tam longo admiserit aeuo.
 haec eadem Peleus, raptum cum luget Achillem,
 atque alius, cui fas Ithacum lugere natantem.
 incolumi Troia Priamus uenisset ad umbras
 Assaraci magnis sollempnibus Hectore funus
 portante ac reliquis fratrum ceruicibus inter
 Iliadum lacrimas, ut primos edere planctus
 Cassandra inciperet scissaque Polyxena palla,
 si foret extinctus diuerso tempore, quo non
 coeperat audaces Paris aedificare carinas.
 longa dies igitur quid contulit? omnia uidit
 euersa et flammis Asiam ferroque cadentem.
 tunc miles tremulus posita tulit arma tiara
 et ruit ante aram summi Iouis ut uetulus bos,
 qui domini cultris tenue et miserabile collum
 praebet ab ingrato iam fastiditus aratro.
 exitus ille utcumque hominis, sed torua canino
 laterauit rictu quae post hunc uixerat uxor.
 festino ad nostros et regem transeo Ponti

et Croesum, quem uox iusti facunda Solonis
respicere ad longae iussit spatia ultima uitae.
exilium et carcer Minturnarumque paludes
et mendicatus uicta Carthagine panis
hinc causas habuere; quid illo ciue tulisset
natura in terris, quid Roma beatius umquam,
si circumducto captiuorum agmine et omni
bellorum pompa animam exhalasset opimam,
cum de Teutonico uellet descendere curru?
prouida Pompeio dederat Campania febres
optandas, sed multae urbes et publica uota
uicerunt; igitur Fortuna ipsius et urbis
seruatum uicto caput abstulit. hoc cruciatu
Lentulus, hac poena caruit ceciditque Cethegus
integer et iacuit Catilina cadauere toto.

formam optat modico pueris, maiore puellis
murmure, cum Veneris fanum uidet, anxia mater
usque ad delicias uotorum. 'cur tamen' inquit
'corripias? pulchra gaudet Latona Diana.'
sed uetat optari faciem Lucretia qualem
ipsa habuit, cuperet Rutilae Verginia gibbum
accipere +atque suum+ Rutilae dare. filius autem
corporis egregii miseros trepidosque parentes
semper habet: rara est adeo concordia formae
atque pudicitiae. sanctos licet horrida mores
tradiderit domus ac ueteres imitata Sabinos,
praeterea castum ingenium uoltumque modesto
sanguine feruentem tribuat natura benigna
larga manu (quid enim puero conferre potest plus
custode et cura natura potentior omni?),
non licet esse uiro; nam prodiga corruptoris
improbitas ipsos audet temptare parentes:
tanta in muneribus fiducia. nullus ephebum
deformem saeua castrauit in arce tyrannus,
nec praetextatum rapuit Nero loripedem nec
strumosum atque utero pariter gibboque tumentem.
i nunc et iuuenis specie laetare tui, quem
maiora expectant discrimina. fiet adulter
publicus et poenas metuet quascumque mariti
+irati+ debet, nec erit felicior astro
Martis, ut in laqueos numquam incidat. exigit autem

interdum ille dolor plus quam lex ulla dolori
 concessit: necat hic ferro, secat ille cruentis
 uerberibus, quosdam moechos et mugilis intrat.
 sed tuus Endymion dilectae fiet adulter
 matronae. mox cum dederit Seruilia nummos
 fiet et illius quam non amat, exuet omnem
 corporis ornatum; quid enim ulla negauerit udis
 inguinibus, siue est haec Oppia siue Catulla?
 deterior totos habet illic femina mores.
 ‘sed casto quid forma nocet?’ quid profuit immo
 Hippolyto graue propositum, quid Bellerophonti?
 erubuit +nempe haec+ ceu fastidita repulso
 nec Stheneboea minus quam Cressa excanduit, et se
 concussere ambae. mulier saeuissima tunc est
 cum stimulos odio pudor admouet. elige quidnam
 suadendum esse putes cui nubere Caesaris uxor
 destinat. optimus hic et formosissimus idem
 gentis patriciae rapitur miser extinguendus
 Messalinae oculis; dudum sedet illa parato
 flammeolo Tyriusque palam genialis in hortis
 sternitur et ritu decies centena dabuntur
 antiquo, ueniet cum signatoribus auspex.
 haec tu secreta et paucis commissa putabas?
 non nisi legitime uolt nubere. quid placeat dic.
 ni parere uelis, pereundum erit ante lucernas;
 si scelus admittas, dabitur mora paruula, dum res
 nota urbi et populo contingat principis aurem.
 dedecus ille domus sciet ultimus. interea tu
 obsequere imperio, si tanti uita dierum
 paucorum. quidquid leuius meliusque putaris,
 praebenda est gladio pulchra haec et candida ceruix.

nil ergo optabunt homines? si consilium uis,
 permittes ipsis expendere numinibus quid
 conueniat nobis rebusque sit utile nostris;
 nam pro iucundis aptissima quaeque dabunt di.
 carior est illis homo quam sibi. nos animorum
 impulsu et caeca magnaue cupidine ducti
 coniugium petimus partumque uxoris, at illis
 notum qui pueri qualisque futura sit uxor.
 ut tamen et poscas aliquid uoueasque sacellis
 exta et candiduli diuina tomacula porci,

orandum est ut sit mens sana in corpore sano.
fortem posce animum mortis terrore carentem,
qui spatium uitae extremum inter munera ponat
naturae, qui ferre queat quoscumque labores,
nesciat irasci, cupiat nihil et potiores
Herculis aerumnas credat saeuosque labores
et uenere et cenis et pluma Sardanapalli.
monstro quod ipse tibi possis dare; semita certe
tranquillae per uirtutem patet unica uitae.
nullum numen habes, si sit prudentia: nos te,
nos facimus, Fortuna, deam caeloque locamus.

SATVRA XI

Atticus eximie si cenat, lautus habetur,
 si Rutilus, demens. quid enim maiore cachinno
 excipitur uolgi quam pauper Apicius? omnis
 conuictus, thermae, stationes, omne theatrum
 de Rutilo. nam dum ualida ac iuuenalia membra
 sufficiunt galeae dumque ardent sanguine, fertur
 non cogente quidem sed nec prohibente tribuno
 scripturus leges et regia uerba lanistae.
 multos porro uides, quos saepe elusus ad ipsum
 creditor introitum solet expectare macelli,
 et quibus in solo uiuendi causa palato est.
 egregius cenat meliusque miserrimus horum
 et cito casurus iam perlucente ruina.
 interea gustus elementa per omnia quaerunt
 numquam animo pretiis obstantibus; interius si
 attendas, magis illa iuuant quae pluris ementur.
 ergo haut difficile est perituram arcessere summam
 lancibus oppositis uel matris imagine fracta,
 et quadringentis nummis condire gulosum
 fictile; sic ueniunt ad miscellanea ludi.
 refert ergo quis haec eadem paret; in Rutilo nam
 luxuria est, in Ventidio laudabile nomen
 sumit et a censu famam trahit. illum ego iure
 despiciam, qui scit quanto sublimior Atlas
 omnibus in Libya sit montibus, hic tamen idem
 ignorat quantum ferrata distet ab arca
 sacculus. e caelo descendit gnýyyi seautýyn

figendum et memori tractandum pectore, siue
coniugium quaeras uel sacri in parte senatus
esse uelis; neque enim lorica poscit Achillis
Thersites, in qua se traducebat Vlixes;
ancipitem seu tu magno discrimine causam
protegere adfectas, te consule, dic tibi qui sis,
orator uehemens an Curtius et Matho buccae.
noscenda est mensura sui spectandaque rebus
in summis minimisque, etiam cum piscis emetur,
ne nullum cupias, cum sit tibi gobio tantum
in loculis. quis enim te deficiente crumina
et crescente gula manet exitus, aere paterno
ac rebus mersis in uentrem fenoris atque
argenti grauis et pecorum agrorumque capacem?
talibus a dominis post cuncta nouissimus exit
anulus, et digito mendicat Pollio nudo.
non praematuri cineres nec funus acerbum
luxuriae sed morte magis metuenda senectus.
hi plerumque gradus: conducta pecunia Romae
et coram dominis consumitur; inde, ubi paulum
nescio quid superest et pallet fenoris auctor,
qui uertere solum, Baias et ad ostrea currunt.
cedere namque foro iam non est deterius quam
Esquilias a feruenti migrare Subura.
ille dolor solus patriam fugientibus, illa
maestitia est, caruisse anno circensibus uno.
sanguinis in facie non haeret gutta, morantur
pauci ridiculum et fugientem ex urbe pudorem.
experiere hodie numquid pulcherrima dictu,
Persice, non praestem uita et moribus et re,
si laudem siliquas occultus ganeo, pultes
coram aliis dictem puero sed in aure placentas.
nam cum sis conuiua mihi promissus, habebis
Euandrum, uenies Tiryntius aut minor illo
hospes, et ipse tamen contingens sanguine caelum,
alter aquis, alter flammis ad sidera missus.
fercula nunc audi nullis ornata macellis.
de Tiburtino ueniet pinguissimus agro
haedulus et toto grege mollior, inscius herbae
necdum ausus uirgas humilis mordere salicti,
qui plus lactis habet quam sanguinis, et montani

asparagi, posito quos legit ulica fuso.
 grandia praeterea tortoque calentia feno
 oua adsunt ipsis cum matribus, et seruatae
 parte anni quales fuerant in uitibus uuae,
 Signinum Syriumque pirum, de corbibus isdem
 aemula Picenis et odoris mala recentis
 nec metuenda tibi, siccatum frigore postquam
 autumnum et crudi posuere pericula suci.
 haec olim nostri iam luxuriosa senatus
 cena fuit. Curius paruo quae legerat horto
 ipse focus breuibus ponebat holuscula, quae nunc
 squalidus in magna fastidit conpede fossor,
 qui meminit calidae sapiat quid uolua popinae.
 sicci terga suis rara pendentia crate
 moris erat quondam festis seruare diebus
 et natalicium cognatis ponere lardum
 accedente noua, si quam dabat hostia, carne.
 cognatorum aliquis titulo ter consulis atque
 castrorum imperiis et dictatoris honore
 functus ad has epulas solito maturius ibat
 erectum domito referens a monte lignonem.
 cum tremerent autem Fabios durumque Catonem
 et Scauros et Fabricium, rigidique seueros
 censoris mores etiam collega timeret,
 nemo inter curas et seria duxit habendum
 qualis in Oceani fluctu testudo nataret,
 clarum Troiugenis factura et nobile fulcrum;
 sed nudo latere et paruis frons aerea lectis
 uile coronati caput ostendebat aselli,
 ad quod lasciui ludebant ruris alumni.
 [tales ergo cibi qualis domus atque supellex.]
 tunc rudis et Graias mirari nescius artes
 urbibus euersis praedarum in parte reperta
 magnorum artificum frangebat pocula miles,
 ut phaleris gauderet ecus caelataque cassis
 Romuleae simulacra ferae mansuescere iussae
 imperii fato, geminos sub rupe Quirinos
 ac nudam effigiem in clipeo uenientis et hasta
 pendentisque dei perituro ostenderet hosti.
 ponebant igitur Tusco farrata catino:
 argenti quod erat solis fulgebat in armis.

omnia tunc quibus inuideas, si liuidulus sis.
templorum quoque maiestas praesentior, et uox
nocte fere media mediamque audita per urbem
litore ab Oceani Gallis uenientibus et dis
officium uatis peragentibus. his monuit nos,
hanc rebus Latiis curam praestare solebat
fictilis et nullo uiolatus Iuppiter auro.
illa domi natas nostraque ex arbore mensas
tempora uiderunt; hos lignum stabat ad usus,
annosam si forte nucem deiecerat eurus.
at nunc diuitibus cenandi nulla uoluptas,
nil rhombus, nil damma sapit, putere uidentur
unguenta atque rosae, latos nisi sustinet orbis
grande ebur et magno sublimis pardus hiatu
dentibus ex illis quos mittit porta Syenes
et Mauri celeres et Mauro obscurior Indus,
et quos deposuit Nabataeo belua saltu
iam nimios capitique graues. hinc surgit orexis,
hinc stomacho uires; nam pes argenteus illis,
anulus in digito quod ferreus. ergo superbum
conuiuam caueo, qui me sibi comparat et res
despicit exiguas. adeo nulla uncia nobis
est eboris, nec tessellae nec calculus ex hac
materia, quin ipsa manubria cultellorum
ossea. non tamen his ulla umquam obsonia fiunt
rancidula aut ideo peior gallina secatur.
sed nec structor erit cui cedere debeat omnis
pergula, discipulus Trypheri doctoris, apud quem
sumine cum magno lepus atque aper et pygargus
et Scythicae uolucres et phoenicopterus ingens
et Gaetulus oryx hebeti lautissima ferro
caeditur et tota sonat ulmea cena Subura.
nec frustum capreae subducere nec latus Afrae
nouit auis noster, tirunculus ac rudis omni
tempore et exiguae furtis inbutus ofellae.
plebeios calices et paucis assibus emptos
porriget incultus puer atque a frigore tutus,
non Phryx aut Lycius [non a mangone petitus
quisquam erit et magno]: cum posces, posce Latine.
idem habitus cunctis, tonsi rectique capilli
atque hodie tantum propter conuiuia pexi.

pastoris duri hic filius, ille bubulci.
 suspirat longo non uisam tempore matrem
 et casulam et notos tristes desiderat haedos
 ingenui uoltus puer ingenuique pudoris,
 qualis esse decet quos ardens purpura uestit,
 nec pupillares defert in balnea raucus
 testiculos, nec uellendas iam praebuit alas,
 crassa nec opposito pavidus tegit inguina guto.
 hic tibi uina dabit diffusa in montibus illis
 a quibus ipse uenit, quorum sub uertice lusit.
 [namque una atque eadem est uini patria atque ministri.]
 forsitan expectes ut Gaditana canoro
 incipiant prurire choro plausuque probatae
 ad terram tremulo descendant clune puellae,
 [spectant hoc nuptae iuxta recubante marito
 quod pudeat narrare aliquem praesentibus ipsis.]
 inritamentum ueneris languentis et acres
 diuitis urticae [maior tamen ista uoluptas
 alterius sexus]; magis ille extenditur, et mox
 auribus atque oculis concepta urina mouetur.
 non capit has nugas humilis domus. audiat ille
 testarum crepitus cum uerbis, nudum olido stans
 fornice mancipium quibus abstinet, ille fruatur
 uocibus obscenis omnique libidinis arte,
 qui Lacedaemonium pytismate lubricat orbem;
 namque ibi fortunae ueniam damus. alea turpis,
 turpe et adulterium mediocribus: haec eadem illi
 omnia cum faciunt, hilares nitidique uocantur.
 nostra dabunt alios hodie conuiuia ludos:
 conditor Iliados cantabitur atque Maronis
 altisoni dubiam facientia carmina palmam.
 quid refert, tales uersus qua uoce legantur?
 sed nunc dilatatis auerte negotia curis
 et gratam requiem dona tibi, quando licebit
 per totum cessare diem. non fenoris ulla
 mentio nec, prima si luce egressa reuerti
 nocte solet, tacito bilem tibi contrahat uxor
 umida suspectis referens multicia rugis
 uexatasque comas et uoltum auremque calentem.
 protinus ante meum quidquid dolet exue limen,
 pone domum et seruos et quidquid frangitur illis

aut perit, ingratos ante omnia pone sodalis.
interea Megalesiacae spectacula mappae
Idaeum sollemne colunt, similisque triumpho
praeda caballorum praetor sedet ac, mihi pace
immensae nimiaeque licet si dicere plebis,
totam hodie Romam circus capit, et fragor aurem
percutit, euentum uiridis quo colligo panni.
nam si deficeret, maestam attonitamque uideres
hanc urbem ueluti Cannarum in puluere uictis
consulibus. spectent iuuenes, quos clamor et audax
sponsio, quos cultae decet adsedis puellae:
nostra bibat uernum contracta cuticula solem
effugiatque togam. iam nunc in balnea salua
fronte licet uadas, quamquam solida hora supersit
ad sextam. facere hoc non possis quinque diebus
continuis, quia sunt talis quoque taedia uitae
magna: uoluptates commendat rarior usus.

SATVRA XII

Natali, Coruine, die mihi dulcior haec lux,
qua festus promissa deis animalia caespes
expectat. niueam reginae ducimus agnam,
par uellus dabitur pugnanti Gorgone Maura;
sed procul extensum petulans quatit hostia funem
Tarpeio seruata Ioui frontemque coruscat,
quippe ferox uitulus templis maturus et arae
spargendusque mero, quem iam pudet ubera matris
ducere, qui uexat nascenti robora cornu.
si res ampla domi similisque adfectibus esset,
pinguior Hispulla traheretur taurus et ipsa
mole piger, nec finitima nutritus in herba,
laeta sed ostendens Clitumni pascua sanguis
et grandi ceruix iret ferienda ministro
ob reditum trepidantis adhuc horrendaque passi
nuper et incolumem sese mirantis amici.
nam praeter pelagi casus et fulminis ictus
euasit. densae caelum abscondere tenebrae
nube una subitusque antemnas inpulit ignis,
cum se quisque illo percussum crederet et mox
attonitus nullum conferri posse putaret
naufigium uelis ardentibus. omnia fiunt
talìa, tam grauius, si quando poetica surgit
tempestas. genus ecce aliud discriminis audi
et miserere iterum, quamquam sint cetera sortis
eiusdem pars dira quidem sed cognita multis
et quam uotiuā testantur fana tabella

plurima: pictores quis nescit ab Iside pasci?
accidit et nostro similis fortuna Catullo.
cum plenus fluctu medius foret alueus et iam
alternum puppis latus euertentibus undis
arboris incertae, nullam prudentia cani
rectoris cum ferret opem, decidere iactu
coepit cum uentis, imitatus castora, qui se
eunuchum ipse facit cupiens euadere damno
testiculi: adeo medicatum intellegit inguen.
'fundite quae mea sunt' dicebat 'cuncta' Catullus
praecipitare uolens etiam pulcherrima, uestem
purpuream teneris quoque Maecenatibus aptam,
atque alias quarum generosi graminis ipsam
infecit natura pecus, sed et egregius fons
uiribus occultis et Baeticus adiuuat aer.
ille nec argentum dubitabat mittere, lances
Parthenio factas, urnae cratera capacem
et dignum sitiante Pholo uel coniuge Fuscii;
adde et bascaudas et mille escaria, multum
caelati, biberat quo callidus emptor Olynthi.
sed quis nunc alius, qua mundi parte quis audet
argento praeferre caput rebusque salutem?
[non propter uitam faciunt patrimonia quidam,
sed uitio caeci propter patrimonia uiuunt.]
iactatur rerum utilium pars maxima, sed nec
damna leuant. tunc aduersis urgentibus illuc
reccidit ut malum ferro summitteret, ac se
explicat angustum: discriminis ultima, quando
praesidia adferimus nauem factura minorem.
i nunc et uentis animam committe dolato
confisus ligno, digitis a morte remotus
quattuor aut septem, si sit latissima, taedae;
mox cum reticulis et pane et uentre lagonae
accipe sumendas in tempestate secures.
sed postquam iacuit planum mare, tempora postquam
prospera uectoris fatumque ualentius euro
et pelago, postquam Parcae meliora benigna
pensa manu ducunt hilares et staminis albi
lanificae, modica nec multum fortior aura
uentus adest, inopi miserabilis arte cucurrit
uestibus extentis et, quod superauerat unum,

uelo prora suo. iam deficientibus austris
 spes uitae cum sole redit. tum gratus Iulo
 atque nouercali sedes praelata Lauino
 conspicitur sublimis apex, cui candida nomen
 scrofa dedit, laetis Phrygibus mirabile sumen
 et numquam uisis triginta clara mamillis.
 tandem intrat positas inclusa per aequora moles
 Tyrrhenamque pharon porrectaque bracchia rursum
 quae pelago occurrunt medio longeque relinunt
 Italiam; non sic igitur mirabere portus
 quos natura dedit. sed trunca puppe magister
 interiora petit Baianae peruia cumbae
 tuti stagna sinus, gaudent ubi uertice raso
 garrula securi narrare pericula nautae.

ite igitur, pueri, linguis animisque fauentes
 sertiaque delubris et farra inponite cultris
 ac mollis ornate focos glebamque uirentem.
 iam sequar et sacro, quod praestat, rite peracto
 inde domum repetam, graciles ubi parua coronas
 accipiunt fragili simulacra nitentia cera.
 hic nostrum placabo Iouem Laribusque paternis
 tura dabo atque omnis uiolae iactabo colores.
 cuncta nitent, longos erexit ianua ramos
 et matutinis operatur festa lucernis.
 neu suspecta tibi sint haec, Coruine, Catullus,
 pro cuius reditu tot pono altaria, paruos
 tres habet heredes. libet expectare quis aegram
 et claudentem oculos gallinam inpendat amico
 tam sterili; uerum haec nimia est inpensa, coturnix
 nulla umquam pro patre cadet. sentire calorem
 si coepit locuples Gallitta et Pacius orbi,
 legitime fixis uestitur tota libellis
 porticus, existunt qui promittant hecatomben,
 quatenus hic non sunt nec uenales elephanti,
 nec Latio aut usquam sub nostro sidere talis
 belua concipitur, sed furua gente petita
 arboribus Rutulis et Turni pascitur agro,
 Caesaris armentum nulli seruire paratum
 priuato, siquidem Tyrio parere solebant
 Hannibali et nostris ducibus regique Molosso
 horum maiores ac dorso ferre cohortis,

partem aliquam belli, et euntem in proelia turrem.
nulla igitur mora per Nouium, mora nulla per Histrum
Pacuium, quin illud ebur ducatur ad aras
et cadat ante Lares Gallitae uictima sola
tantis digna deis et captatoribus horum.
alter enim, si concedas, mactare uouebit
de grege seruorum magna et pulcherrima quaeque
corpora, uel pueris et frontibus ancillarum
inponet uittas et, si qua est nubilis illi
Iphigenia domi, dabit hanc altaribus, etsi
non sperat tragicae furtiua piacula ceruae.
laudo meum ciuem, nec comparo testamento
mille rates; nam si Libitinam euaserit aeger,
delebit tabulas inclusus carcere nassae
post meritum sane mirandum atque omnia soli
forsan Pacuio breuiter dabit, ille superbus
incedet uictis riualibus. ergo uides quam
grande operae pretium faciat iugulata Mycenis.
uiuat Pacuius quaeso uel Nestora totum,
possideat quantum rapuit Nero, montibus aurum
exaequet, nec amet quemquam nec ametur ab ullo.

SATVRA XIII

Exemplo quodcumque malo committitur, ipsi displicet auctori. prima est haec ultio, quod se iudice nemo nocens absolvitur, improba quamuis gratia fallaci praetoris uicerit urna.
quid sentire putas homines, Caluine, recenti de scelere et fidei uiolatae crimine? sed nec tam tenuis census tibi contigit, ut mediocris iacturae te mergat onus, nec rara uidemus quae pateris: casus multis hic cognitus ac iam tritus et e medio fortunae ductus aceruo.
ponamus nimios gemitus. flagrantior aequo non debet dolor esse uiri nec uolnere maior.
tu quamuis leuium minimam exiguamque malorum particulam uix ferre potes spumantibus ardens uisceribus, sacrum tibi quod non reddat amicus depositum? stupet haec qui iam post terga reliquit sexaginta annos Fonteio consule natus?
an nihil in melius tot rerum proficis usu?
magna quidem, sacris quae dat praecepta libellis, uictrix fortunae sapientia, ducimus autem hos quoque felices, qui ferre incommoda uitae nec iactare iugum uita didicere magistra.
quae tam festa dies, ut cesset prodere furem, perfidiam, fraudes atque omni ex crimine lucrum quaesitum et partos gladio uel pyxide nummos?
rari quippe boni, numera, uix sunt totidem quot Thebarum portae uel diuitis ostia Nili.

nona aetas agitur peioraque saecula ferri
temporibus, quorum sceleri non inuenit ipsa
nomen et a nullo posuit natura metallo.
nos hominum diuomque fidem clamore ciemus
quanto Faesidium laudat uocalis agentem
sportula? dic, senior bulla dignissime, nescis
quas habeat ueneres aliena pecunia? nescis
quem tua simplicitas risum uulgo moueat, cum
exigis a quoquam ne peieret et putet ullis
esse aliquod numen templis araeque rubenti?
quondam hoc indigenae uiuebant more, priusquam
sumeret agrestem posito diademate falcem
Saturnus fugiens, tunc cum uirguncula Iuno
et priuatus adhuc Idaeis Iuppiter antris;
nulla super nubes conuiuia caelicolarum
nec puer Iliacus formonsa nec Herculis uxor
ad cyathos et iam siccato nectare tergens
brachia Volcanus Liparaea nigra taberna;
prandebat sibi quisque deus nec turba deorum
talis ut est hodie, contentaque sidera paucis
numinibus miserum urguebant Atlanta minori
pondere; nondum imi sortitus triste profundi
imperium Siculo toruos cum coniuge Pluton,
nec rota nec Furiae nec saxum aut uolturis atri
poena, sed infernis hilares sine regibus umbrae.
inprobitas illo fuit admirabilis aeuo,
credebant quo grande nefas et morte piandum
si iuuenis uetulo non adsurrexerat et si
barbato cuicumque puer, licet ipse uideret
plura domi fraga et maiores glandis aceruus;
tam uenerabile erat praecedere quattuor annis
primaque par adeo sacrae lanugo senectae.
nunc si depositum non infitietur amicus,
si reddat ueterem cum tota aerugine follem,
prodigiosa fides et Tuscis digna libellis
quaeque coronata lustrari debeat agna.
egregium sanctumque uirum si cerno, bimembri
hoc monstrum puero et miranti sub aratro
piscibus inuentis et fetae comparo mulae,
sollicitus, tamquam lapides effuderit imber
examenque apium longa consederit uua

culmine delubri, tamquam in mare fluxerit amnis
gurgitibus miris et lactis uertice torrens.

intercepta decem quereris sestertia fraude
sacrilega. quid si bis centum perdidit alter
hoc arcana modo, maiorem tertius illa
summam, quam patulae uix ceperat angulus arcae?
tam facile et pronum est superos contemnere testes,
si mortalis idem nemo sciat. aspice quanta
uoce neget, quae sit ficti constantia uoltus.
per Solis radios Tarpeiaque fulmina iurat
et Martis frameam et Cirrhaei spicula uatis,
per calamos uenatricis pharetramque puellae
perque tuum, pater Aegaei Neptune, tridentem,
addit et Herculeos arcus hastamque Mineruae,
quidquid habent telorum armamentaria caeli.
si uero et pater est, 'comedam' inquit 'flebile nati
sinciput elixi Pharioque madentis aceto.'

sunt in fortunae qui casibus omnia ponant
et nullo credant mundum rectore moueri
natura uolente uices et lucis et anni,
atque ideo intrepidi quaecumque altaria tangunt.
[est alius metuens ne crimen poena sequatur.]
hic putat esse deos et peierat, atque ita secum:
'decernat quodcumque uolet de corpore nostro
Isis et irato feriat mea lumina sistro,
dummodo uel caecus teneam quos abnego nummos.
et pthisis et uomicae putres et dimidium crus
sunt tanti. pauper locupletem optare podagram
nec dubitet Ladas, si non eget Anticyra nec
Archigene; quid enim uelocis gloria plantae
praestat et esuriens Pisaetae ramus oliuae?
ut sit magna, tamen certe lenta ira deorum est;
si curant igitur cunctos punire nocentes,
quando ad me uenient? sed et exorabile numen
fortasse experiar; solet his ignoscere. multi
committunt eadem diuerso crimina fato:
ille crucem sceleris pretium tulit, hic diadema.'
sic animum dirae trepidum formidine culpae
confirmat, tunc te sacra ad delubra uocantem
praecedit, trahere immo ultro ac uexare paratus.
nam cum magna malae superest audacia causae,

creditur a multis fiducia. mimum agit ille,
urbani qualem fugituius scurra Catulli:
tu miser exclamas, ut Stentora uincere possis,
uel potius quantum Gradius Homericus, 'audis,
Iuppiter, haec nec labra moues, cum mittere uocem
debueris uel marmoreus uel aeneus? aut cur
in carbone tuo charta pia tura soluta
ponimus et sectum uituli iecur albaque porci
omenta? ut uideo, nullum discrimen habendum est
effigies inter uestras statuamque Vagelli.'

accipe quae contra ualeat solacia ferre
et qui nec Cynicos nec Stoica dogmata legit
a Cynicis tunica distantia, non Epicurum
suspicit exigui laetum plantaribus horti.
curentur dubii medicis maioribus aegri:
tu uenam uel discipulo committe Philippi.
si nullum in terris tam detestabile factum
ostendis, taceo, nec pugnis caedere pectus
te ueto nec plana faciem contundere palma,
quandoquidem accepto claudenda est ianua damno,
et maiore domus gemitu, maiore tumultu
planguntur nummi quam funera; nemo dolorem
fingit in hoc casu, uestem diducere summam
contentus, uexare oculos umore coacto:
ploratur lacrimis amissa pecunia ueris.
sed si cuncta uides simili fora plena querella,
si deciens lectis diuersa parte tabellis
uana superuacui dicunt chirographa ligni,
arguit ipsorum quos littera gemmaque princeps
sardonichum, oculis quae custoditur eburnis,
ten, o delicias, extra communia censes
ponendum, quia tu gallinae filius albae,
nos uiles pulli nati infelicibus ouis?
rem pateris modicam et mediocri bile ferendam,
si flectas oculos maiora ad crimina. confer
conductum latronem, incendia sulphure coepta
atque dolo, primos cum ianua colligit ignes;
confer et hos, ueteris qui tollunt grandia templi
pocula adorandae robiginis et populorum
dona uel antiquo positas a rege coronas;
haec ibi si non sunt, minor exstat sacrilegus qui

radat inaurati femur Herculis et faciem ipsam
 Neptuni, qui bratteolam de Castore ducat;
 [an dubitet solitus totum conflare Tonantem?]
 confer et artifices mercatoremque ueneni
 et deducendum corio bouis in mare, cum quo
 clauditur aduersis innoxia simia fatis.
 haec quota pars scelerum, quae custos Gallicus urbis
 usque a lucifero donec lux occidat audit?
 humani generis mores tibi nosse uolenti
 sufficit una domus; paucos consume dies et
 dicere te miserum, postquam illinc ueneris, aude.
 quis tumidum guttur miratur in Alpibus aut quis
 in Meroe crasso maiorem infante mamillam?
 caerula quis stupuit Germani lumina, flauam
 caesariem et madido torquentem cornua cirro?
 [nempe quod haec illis natura est omnibus una.]
 ad subitas Thracum uolucres nubemque sonoram
 Pygmaeus paruis currit bellator in armis,
 mox inpar hosti raptusque per aera curuis
 unguibus a saeua fertur grue. si uideas hoc
 gentibus in nostris, risu quatiare; sed illic,
 quamquam eadem adsidue spectentur proelia, ridet
 nemo, ubi tota cohors pede non est altior uno.
 'nullane peiuri capitis fraudisque nefandae
 poena erit?' abreptum crede hunc grauiore catena
 protinus et nostro (quid plus uelit ira?) necari
 arbitrio: manet illa tamen iactura nec umquam
 depositum tibi sospes erit, sed corpore trunco
 inuidiosa dabit minimus solacia sanguis.
 'at uindicta bonum uita iucundius ipsa.'
 nempe hoc indocti, quorum praecordia nullis
 interdum aut leuibus uideas flagrantia causis.
 [quantulacumque adeo est occasio sufficit irae.]
 Chrysippus non dicet idem nec mite Thaletis
 ingenium dulcique senex uicinus Hymetto,
 qui partem acceptae saeua inter uincla cicutae
 accusatori nollet dare. [plurima felix
 paulatim uitia atque errores exuit, omnes
 prima docens rectum, sapientia.] quippe minuti
 semper et infirmi est animi exiguique uoluptas
 ultio. continuo sic collige, quod uindicta

nemo magis gaudet quam femina. cur tamen hos tu
euasisse putes, quos diri conscia facti
mens habet attonitos et surdo uerbere caedit
occultum quatiente animo tortore flagellum?
poena autem uehemens ac multo saeuior illis
quas et Caedicius grauis inuenit et Rhadamanthus,
nocte dieque suum gestare in pectore testem.
Spartano cuidam respondit Pythia uates
haut inpunitum quondam fore quod dubitaret
depositum retinere et fraudem iure tueri
iurando. quaerebat enim quae numinis esset
mens et an hoc illi facinus suaderet Apollo.
reddidit ergo metu, non moribus, et tamen omnem
uocem adyti dignam templo ueramque probauit
extinctus tota pariter cum prole domoque
et quamuis longa deductis gente propinquis.
has patitur poenas peccandi sola uoluntas.
nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum
facti crimen habet. cedo si conata peregit.
perpetua anxietas nec mensae tempore cessat
faucibus ut morbo siccis interque molares
difficili crescente cibo, sed uina misellus
expuit, Albani ueteris pretiosa senectus
displicet; ostendas melius, densissima ruga
cogitur in frontem uelut acri ducta Falerno.
nocte breuem si forte indulsit cura soporem
et toto uersata toro iam membra quiescunt,
continuo templum et uiolati numinis aras
et, quod praecipuis mentem sudoribus urguet,
te uidet in somnis; tua sacra et maior imago
humana turbat pauidum cogitque fateri.
hi sunt qui trepidant et ad omnia fulgura pallent,
cum tonat, exanimes primo quoque murmure caeli,
non quasi fortuitus nec uentorum rabie sed
iratus cadat in terras et iudicet ignis.
illa nihil nocuit, cura grauiore timetur
proxima tempestas uelut hoc dilata sereno.
praeterea lateris uigili cum febre dolorem
si coepere pati, missum ad sua corpora morbum
infesto credunt a numine; saxa deorum
haec et tela putant. pecudem spondere sacello

balantem et Laribus cristam promittere galli
non audent; quid enim sperare nocentibus aegris
concessum? uel quae non dignior hostia uita?
[mobilis et uaria est ferme natura malorum.]
cum scelus admittunt, superest constantia; quod fas
atque nefas tandem incipiunt sentire peractis
criminibus. tamen ad mores natura recurrit
damnatos fixa et mutari nescia. nam quis
peccandi finem posuit sibi? quando recepit
eiectum semel attrita de fronte ruborem?
quisnam hominum est quem tu contentum uideris uno
flagitio? dabit in laqueum uestigia noster
perfidus et nigri patietur carceris uncum
aut maris Aegaei rupem scopulosque frequentes
exulibus magnis. poena gaudebis amara
nominis inuisi tandemque fatebere laetus
nec surdum nec Teresian quemquam esse deorum.

SATVRA XIV

Plurima sunt, Fuscine, et fama digna sinistra
[et quod maiorum vitia sequiturque minores]
et nitidis maculam haesuram figentia rebus,
quae monstrant ipsi pueris traduntque parentes.
si damnosa senem iuuat alea, ludit et heres
bullatus paruoque eadem mouet arma fritillo.
nec melius de se cuiquam sperare propinquo
concedet iuuenis, qui radere tubera terrae,
boletum condire et eodem iure natantis
mergere ficedulas didicit nebulone parente
et cana monstrante gula. cum septimus annus
transierit puerum, nondum omni dente renato,
barbatos licet admoueas mille inde magistros,
hinc totidem, cupiet lauto cenare paratu
semper et a magna non degenerare culina.
mitem animum et mores modicis erroribus aequos
praecipit atque animas seruorum et corpora nostra
materia constare putat paribusque elementis,
an saeuire docet Rutilus, qui gaudet acerbo
plagarum strepitu et nullam Sirena flagellis
comparat, Antiphates trepidi laris ac Polyphemus,
tunc felix, quotiens aliquis tortore uocato
uritur ardenti duo propter linthea ferro?
quid suadet iuueni laetus stridore catenae,
quem mire adficiunt inscripta, ergastula, carcer?
rusticus expectas ut non sit adultera Larga
filia, quae numquam maternos dicere moechos

tam cito nec tanto poterit contexere cursu
 ut non ter deciens respiret? conscia matri
 uirgo fuit, ceras nunc hac dictante pusillas
 implet et ad moechum dat eisdem ferre cinaedis.
 sic natura iubet: uelocius et citius nos
 corruptumpunt uitiorum exempla domestica, magnis
 cum subeant animos auctoribus. unus et alter
 forsitan haec spernant iuuenes, quibus arte benigna
 et meliore luto finxit praecordia Titan,
 sed reliquos fugienda patrum uestigia ducunt
 et monstrata diu ueteris trahit orbita culpa.
 abstineas igitur damnandis. huius enim uel
 una potens ratio est, ne crimina nostra sequantur
 ex nobis geniti, quoniam dociles imitandis
 turpibus ac prauis omnes sumus, et Catilinam
 quocumque in populo uideas, quocumque sub axe,
 sed nec Brutus erit Bruti nec auunculus usquam.
 nil dictu foedum uisuque haec limina tangat
 intra quae pater est. procul, a procul inde puellae
 lenonum et cantus pernoctantis parasiti.
 maxima debetur puero reuerentia, si quid
 turpe paras, nec tu pueri contempseris annos,
 sed peccaturo obstet tibi filius infans.
 nam si quid dignum censoris fecerit ira
 quandoque et similem tibi se non corpore tantum
 nec uultu dederit, morum quoque filius et qui
 omnia deterius tua per uestigia peccet,
 corripies nimirum et castigabis acerbo
 clamore ac post haec tabulas mutare parabis.
 unde tibi frontem libertatemque parentis,
 cum facias peiora senex uacuumque cerebro
 iam pridem caput hoc uentosa cucurbita quaerat?
 hospite uenturo cessabit nemo tuorum.
 ‘uerre pauimentum, nitidas ostende columnas,
 arida cum tota descendat aranea tela,
 hic leue argentum, uasa aspera tergeat alter.’
 uox domini furit instantis uirgamque tenentis.
 ergo miser trepidas, ne stercore foeda canino
 atria displiceant oculis uenientis amici,
 ne perfusa luto sit porticus, et tamen uno
 semodio scobis haec emendat seruulus unus:

illud non agitas, ut sanctam filius omni
aspiciat sine labe domum uitioque carentem?
gratum est quod patriae ciuem populoque dedisti,
si facis ut patriae sit idoneus, utilis agris,
utilis et bellorum et pacis rebus agendis.
plurimum enim intererit quibus artibus et quibus hunc tu
moribus instituas. serpente ciconia pullos
nutrit et inuenta per deuia rura lacerta:
illi eadem sumptis quaerunt animalia pinnis.
uolturno iumento et canibus crucibusque relictis
ad fetus properat partemque cadaueris adfert:
hic est ergo cibus magni quoque uolturnis et se
pascentis, propria cum iam facit arbore nidos.
sed leporem aut capream famulae Iouis et generosas
in saltu uenantur aues, hinc praeda cubili
ponitur: inde autem cum se matura leuauit
progenies stimulante fame festinat ad illam
quam primum praedam rupto gustauerat ouo.

aedificator erat Caetronius et modo curuo
littore Caietae, summa nunc Tiburis arce,
nunc Praenestinis in montibus alta parabat
culmina uillarum Graecis longeque petitis
marmoribus uincens Fortunae atque Herculis aedem,
ut spado uincebat Capitolia nostra Posides.
dum sic ergo habitat Caetronius, inminuit rem,
fregit opes, nec parua tamen mensura relictiae
partis erat. totam hanc turbauit filius amens,
dum meliore nouas attollit marmore uillas.

quidam sortiti metuentem sabbata patrem
nil praeter nubes et caeli numen adorant,
nec distare putant humana carne suillam,
qua pater abstinuit, mox et praeputia ponunt;
Romanas autem soliti contemnere leges
Iudaicum ediscunt et seruant ac metuunt ius,
tradidit arcano quodcumque uolumine Moyses:
non monstrare uias eadem nisi sacra colenti,
quaesitum ad fontem solos deducere uerpos.
sed pater in causa, cui septima quaeque fuit lux
ignaua et partem uitae non attigit ullam.

sponte tamen iuuenes imitantur cetera, solam
inuiti quoque auaritiam exercere iubentur.

fallit enim uitium specie uirtutis et umbra,
 cum sit triste habitu uultuque et ueste seuerum,
 nec dubie tamquam frugi laudetur auarus,
 tamquam parcus homo et rerum tutela suarum
 certa magis quam si fortunas seruet easdem
 Hesperidum serpens aut Ponticus. adde quod hunc de
 quo loquor egregium populus putat adquirendi
 artificem; quippe his crescunt patrimonia fabris
 [sed crescunt quocumque modo maioraque fiunt]
 incude adsidua semperque ardente camino.
 [et pater ergo animi felices credit auaros]
 qui miratur opes, qui nulla exempla beati
 pauperis esse putat, iuuenes hortatur ut illa
 ire uia pergant et eidem incumbere sectae.
 sunt quaedam uitiorum elementa, his protinus illos
 inuit et cogit minimas ediscere sordes;
 mox adquirendi docet insatiabile uotum.
 seruorum uentres modio castigat iniquo
 ipse quoque esuriens, neque enim omnia sustinet umquam
 mucida caerulei panis consumere frustra,
 hesternum solitus medio seruare minutal
 Septembri nec non differre in tempora cenae
 alterius conchem aestiuam cum parte lacerti
 signatam uel dimidio putrique siluro
 filaque sectiui numerata includere porri.
 inuitatus ad haec aliquis de ponte negabit.
 sed quo diuitias haec per tormenta coactas,
 cum furor haut dubius, cum sit manifesta phrenesis,
 ut locuples moriaris, egentis uiuere fato?
 interea, pleno cum turget sacculus ore,
 crescit amor nummi quantum ipsa pecunia creuit,
 et minus hanc optat qui non habet. ergo paratur
 altera uilla tibi, cum rus non sufficit unum
 et proferre libet finis maiorque uidetur
 et melior uicina seges; mercaris et hanc et
 arbusta et densa montem qui canet oliua.
 quorum si pretio dominus non uincitur ullo,
 nocte boues macri lassoque famelica collo
 iumenta ad uiridis huius mittentur aristas
 nec prius inde domum quam tota noualia saeuos
 in uentres abeant, ut credas falcibus actum.

dicere uix possis quam multi talia plorent
et quot uenales iniuria fecerit agros.
sed qui sermones, quam foede bucina famae!
'quid nocet haec?' inquit 'tunicam mihi malo lupini
quam si me toto laudet uicinia pago
exigui ruris paucissima farra secantem.'
scilicet et morbis et debilitate carebis
et luctum et curam effugies, et tempora uitae
longa tibi posthac fato meliore dabuntur,
si tantum culti solus possederis agri
quantum sub Tatio populus Romanus arabat.
mox etiam fractis aetate ac Punica passis
proelia uel Pyrrhum inmanem gladiosque Molossos
tandem pro multis uix iugera bina dabuntur
uulneribus; merces haec sanguinis atque laboris
nulli uisa umquam meritis minor aut ingratae
curta fides patriae. saturabat glebula talis
patrem ipsum turbamque casae, qua feta iacebat
uxor et infantes ludebant quattuor, unus
uernula, tres domini; sed magnis fratribus horum
a scrobe uel sulco redeuntibus altera cena
amplior et grandes fumabant pultibus ollae.
nunc modus hic agri nostro non sufficit horto.
inde fere scelerum causae, nec plura uenena
miscuit aut ferro grassatur saepius ullum
humanae mentis uitium quam saeua cupido
inmodici census. nam diues qui fieri uolt,
et cito uolt fieri; sed quae reuerentia legum,
quis metus aut pudor est umquam properantis auari?
'uiuete contenti casulis et collibus istis,
o pueri,' Marsus dicebat et Hernicus olim
Vestinusque senex, 'panem quaeramus aratro,
qui satis est mensis: laudant hoc numina ruris,
quorum ope et auxilio gratae post munus aristae
contingunt homini ueteris fastidia quercus.
nil uetitum fecisse uolet, quem non pudet alto
per glaciem perone tegi, qui summouet euros
pellibus inuersis: peregrina ignotaque nobis
ad scelus atque nefas, quaecumque est, purpura ducit.'
haec illi ueteres praecepta minoribus; at nunc
post finem autumnii media de nocte supinum

clamosus iuuenem pater excitat: ‘accipe ceras,
 scribe, puer, uigila, causas age, perlege rubras
 maiorum leges; aut uitem posce libello,
 sed caput intactum buxo narisque pilosas
 adnotet et grandes miretur Laelius alas;
 dirue Maurorum attegias, castella Brigantum,
 ut locupletem aquilam tibi sexagesimus annus
 adferat; aut, longos castrorum ferre labores
 si piget et trepidum soluunt tibi cornua uentrem
 cum lituis audita, pares quod uendere possis
 pluris dimidio, nec te fastidia mercis
 ullius subeant ablegandae Tiberim ultra,
 neu credas ponendum aliquid discriminis inter
 unguenta et corium: lucri bonus est odor ex re
 qualibet. illa tuo sententia semper in ore
 uersetur dis atque ipso Ioue digna poeta:
 “unde habeas quaerit nemo, sed oportet habere.”
 [hoc monstrant uetulae pueris repentibus assae,
 hoc discunt omnes ante alpha et beta puellae.]
 talibus instantem monitis quemcumque parentem
 sic possem adfari: ‘dic, o uanissime, quis te
 festinare iubet? meliorem praesto magistro
 discipulum. securus abi: uinceris, ut Ajax
 praeteriit Telamonem, ut Pelea uicit Achilles.
 parcendum est teneris; nondum impleuere medullas
 maturae mala nequitiae. cum pectere barbam
 coeperit et longae mucronem admittere cultri,
 falsus erit testis, uendet periuria summa
 exigua et Cereris tangens aramque pedemque.
 elatam iam crede nurum, si limina uestra
 mortifera cum dote subit. quibus illa premetur
 per somnum digitis! nam quae terraque marique
 adquirenda putas breuior uia conferet illi;
 nullus enim magni sceleris labor. “haec ego numquam
 mandaui” dices olim “nec talia suasi.”
 mentis causa malae tamen est et origo penes te.
 nam quisquis magni census praecepit amorem
 et laeuo monitu pueros producit auaros
 [et qui per fraudes patrimonia conduplicari]
 dat libertatem et totas effundit habenas
 curriculo; quem si reuoces, subsistere nescit

et te contempto rapitur metisque relictis.
nemo satis credit tantum delinquere quantum
permittas: adeo indulgent sibi latius ipsi.
cum dicis iuueni stultum qui donet amico,
qui paupertatem leuet attollatque propinqui,
et spoliare doces et circumscribere et omni
crimine diuitias acquirere, quarum amor in te
quantus erat patriae Deciorum in pectore, quantum
dilexit Thebas, si Graecia uera, Menoeceus,
in quorum sulcis legiones dentibus anguis
cum clipeis nascuntur et horrida bella capessunt
continuo, tamquam et tubicen surrexerit una.
ergo ignem, cuius scintillas ipse dedisti,
flagrantem late et rapientem cuncta uidebis.
nec tibi parceretur misero, trepidumque magistrum
in cauea magno fremitu leo tollet alumnus.
nota mathematicis genesis tua, sed graue tardas
expectare colus: morieris stamine nondum
abrupto. iam nunc obstas et uota moraris,
iam torquet iuuenem longa et ceruina senectus.
ocius Archigenen quaere atque eme quod Mithridates
composuit: si uis aliam decerpere ficum
atque alias tractare rosas, medicamen habendum est,
sorbere ante cibum quod debeat et pater et rex.’

monstro uoluptatem egregiam, cui nulla theatra,
nulla aequare queas praetoris pulpita lauti,
si spectes quanto capitis discrimine constent
incrementa domus, aerata multus in arca
fiscus et ad uigilem ponendi Castora nummi,
ex quo Mars Ultor galeam quoque perdidit et res
non potuit seruare suas. ergo omnia Florae
et Cereris licet et Cybeles aulaea relinquant:
tanto maiores humana negotia ludi.
an magis oblectant animum iactata petauro
corpora quique solet rectum descendere funem
quam tu, Corycia semper qui puppe moraris
atque habitas, coro semper tollendus et austro,
perditus ~ac uilis~ sacci mercator olentis,
qui gaudes pingue antiquae de litore Cretae
passum et municipes Iouis aduexisse lagonas?
hic tamen ancipiti figens uestigia planta

uictum illa mercede parat, brumamque famemque
 illa reste cauet: tu propter mille talenta
 et centum uillas temerarius. aspice portus
 et plenum magnis trabibus mare: plus hominum est iam
 in pelago. ueniet classis quocumque uocarit
 spes lucri, nec Carpathium Gaetulaque tantum
 aequora transiliet, sed longe Calpe relicta
 audiet Herculeo stridentem gurgite solem.
 grande operae pretium est, ut tenso folle reuerti
 inde domum possis tumidaque superbus aluta,
 Oceani monstra et iuuenes uidisse marinos.
 non unus mentes agitat furor. ille sororis
 in manibus uoltu Eumenidum terretur et igni,
 hic boue percusso mugire Agamemnona credit
 aut Ithacum. parcat tunicis licet atque lacernis,
 curatoris eget qui nauem mercibus implet
 ad summum latus et tabula distinguitur unda,
 cum sit causa mali tanti et discriminis huius
 concisum argentum in titulos faciesque minutas.
 occurrunt nubes et fulgura: 'soluite funem'
 frumenti dominus clamat piperisue coempti,
 'nil color hic caeli, nil fascia nigra minatur;
 aestiuom tonat.' infelix hac forsitan ipsa
 nocte cadet fractis trabibus fluctuque premetur
 obrutus et zonam laeua morsuque tenebit.
 sed cuius uotis modo non suffecerat aurum
 quod Tagus et rutila uoluit Pactolus harena,
 frigida sufficient uelantes inguina panni
 exiguusque cibus, mersa rate naufragus assem
 dum rogat et picta se tempestate tuetur.

tantis parta malis cura maiore metuque
 seruantur: misera est magni custodia census.
 dispositis praediues amis uigilare cohortem
 seruorum noctu Licinus iubet, attonitus pro
 electro signisque suis Phrygiaque columna
 atque ebore et lata testudine. dolia nudi
 non ardent Cynici; si fregeris, altera fiet
 cras domus atque eadem plumbo commissa manebit.
 sensit Alexander, testa cum uidit in illa
 magnum habitatorem, quanto felicior hic qui
 nil cuperet quam qui totum sibi posceret orbem

passurus gestis aequanda pericula rebus.
nullum numen habes, si sit prudentia: nos te,
nos facimus, Fortuna, deam. mensura tamen quae
sufficiat census, si quis me consulat, edam:
in quantum sitis atque fames et frigora poscunt,
quantum, Epicure, tibi paruis suffecit in hortis,
quantum Socratici ceperunt ante penates;
numquam aliud natura, aliud sapientia dicit.
acribus exemplis uideor te cludere? misce
ergo aliquid nostris de moribus, effice summam
bis septem ordinibus quam lex dignatur Othonis.
haec quoque si rugam trahit extenditque labellum,
sume duos equites, fac tertia quadringenta.
si nondum impleui gremium, si panditur ultra,
nec Croesi fortuna umquam nec Persica regna
sufficient animo nec diuitiae Narcissi,
indulsit Caesar cui Claudius omnia, cuius
paruit imperiis uxorem occidere iussus.

SATVRA XV

Quis nescit, Volusi Bithynice, qualia demens
Aegyptos portenta colat? crocodilon adorat
pars haec, illa pauet saturam serpentibus ibin.
effigies sacri nitet aurea cercopitheci,
dimidio magicae resonant ubi Memnone chordae
atque uetus Thebe centum iacet obruta portis.
illic aeluross, hic piscem fluminis, illic
oppida tota canem uenerantur, nemo Dianam.
porrum et caepe nefas uiolare et frangere morsu
(o sanctas gentes, quibus haec nascuntur in hortis
numina!), lanatis animalibus abstinet omnis
mensa, nefas illic fetum iugulare capellae:
carnibus humanis uesci licet. attonito cum
tale super cenam facinus narraret Vlixes
Alcinoo, bilem aut risum fortasse quibusdam
mouerat ut mendax aretalogus. 'in mare nemo
hunc abicit saeua dignum ueraque Charybdi,
fingentem inmanis Laestrygonas et Cyclopas?
nam citius Scyllam uel concurrentia saxa
Cyaneis plenos et tempestatibus utres
crediderim aut tenui percussum uerbere Circes
et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.
tam uacui capitis populum Phaeaca putauit?'
sic aliquis merito nondum ebrius et minimum qui
de Corcyraea temetum duxerat urna;
solus enim haec Ithacus nullo sub teste canebat.
nos miranda quidem sed nuper consule Iunco

gesta super calidae referemus moenia Copti,
nos uolgi scelus et cunctis grauiora coturnis;
nam scelus, a Pyrrha quamquam omnia syrmata uoluas,
nullus apud tragicos populus facit. accipe nostro
dira quod exemplum feritas produxerit aeuo.

inter finitimos uetus atque antiqua simultas,
immortale odium et numquam sanabile uulnus,
ardet adhuc Ombos et Tentura. summus utrimque
inde furor uolgo, quod numina uicinorum
odit uterque locus, cum solos credat habendos
esse deos quos ipse colit. sed tempore festo
alterius populi rapienda occasio cunctis
uisa inimicorum primoribus ac ducibus, ne
laetum hilaremque diem, ne magnae gaudia cenae
sentirent positis ad templa et compita mensis
peruigilique toro, quem nocte ac luce iacentem
septimus interdum sol inuenit. horrida sane
Aegyptos, sed luxuria, quantum ipse notaui,
barbara famoso non cedit turba Canopo.
adde quod et facilis uictoria de madidis et
blaesibus atque mero titubantibus. inde uirorum
saltatus nigro tibicine, qualiacumque
unguenta et flores multaeque in fronte coronae:
hinc ieiunum odium. sed iurgia prima sonare
incipiunt; animis ardentibus haec tuba rixae.
dein clamore pari concurritur, et uice teli
saeuit nuda manus. paucae sine uolnere malae,
uix cuiquam aut nulli toto certamine nasus
integer. aspiceres iam cuncta per agmina uoltus
dimidios, alias facies et hiantia ruptis
ossa genis, plenos oculorum sanguine pugnos.
ludere se credunt ipsi tamen et puerilis
exercere acies quod nulla cadauera calcent.
et sane quo tot rixantis milia turbae,
si uiuunt omnes? ergo acrior impetus et iam
saxa inclinatis per humum quaesita lacertis
incipiunt torquere, domestica seditioni
tela, nec hunc lapidem, qualis et Turnus et Ajax,
uel quo Tydides percussit pondere coxam
Aeneae, sed quem ualeant emittere dextrae
illis dissimiles et nostro tempore natae.

nam genus hoc uiuo iam decrecebat Homero,
 terra malos homines nunc educat atque pusillos;
 ergo deus, quicumque aspexit, ridet et odit.
 a deuerticulo repetatur fabula. postquam
 subsidiis aucti, pars altera promere ferrum
 audet et infestis pugnam instaurare sagittis.
 terga fugae celeri praestant instantibus Ombis
 qui uicina colunt umbrosae Tentura palmae.
 labitur hic quidam nimia formidine cursum
 praecipitans capiturque. ast illum in plurima sectum
 frusta et particulas, ut multis mortuus unus
 sufficeret, totum corrosis ossibus edit
 uictrix turba, nec ardenti decoxit aeno
 aut ueribus, longum usque adeo tardumque putauit
 expectare focos, contenta cadauere crudo.
 hic gaudere libet quod non uiolauerit ignem,
 quem summa caeli raptum de parte Prometheus
 donauit terris; elemento gratulor, et te
 exultare reor. sed qui mordere cadauer
 sustinuit nil umquam hac carne libentius edit;
 nam scelere in tanto ne quaeras et dubites an
 prima uoluptatem gula senserit, ultimus ante
 qui stetit, absumpto iam toto corpore ductis
 per terram digitis aliquid de sanguine gustat.
 Vascones, ut fama est, alimentis talibus usi
 produxere animas, sed res diuersa, sed illic
 fortunae inuidia est bellorumque ultima, casus
 extremi, longae dira obsidionis egestas.
 [huius enim, quod nunc agitur, miserabile debet
 exemplum esse tibi, sicut modo dicta mihi gens.]
 post omnis herbas, post cuncta animalia, quidquid
 cogeat uacui uentris furor, hostibus ipsis
 pallorem ac maciem et tenuis miserantibus artus,
 membra aliena fame lacerabant, esse parati
 et sua. quisnam hominum ueniam dare quisue deorum
 uentribus abnueret dira atque inmania passis
 et quibus illorum poterant ignoscere manes
 quorum corporibus uescebantur? melius nos
 Zenonis praecepta monent, [nec enim omnia quidam
 pro uita facienda putant] sed Cantaber unde
 Stoicus, antiqui praesertim aetate Metelli?

nunc totus Graias nostrasque habet orbis Athenas,
Gallia causidicos docuit facunda Britannos,
de conducendo loquitur iam rhetore Thyle.
nobilis ille tamen populus, quem diximus, et par
uirtute atque fide sed maior clade Zacynthos
tale quid excusat: Maeotide saeuior ara
Aegyptos. quippe illa nefandi Taurica sacri
inuentrix homines, ut iam quae carmina tradunt
digna fide credas, tantum immolat; ulterius nil
aut grauius cultro timet hostia. quis modo casus
inpulit hos? quae tanta fames infestaque uallo
arma coegerunt tam detestabile monstrum
audere? ane aliam terra Memphitide sicca
inuidiam facerent nolenti surgere Nilo?
qua nec terribiles Cimbri nec Brittones umquam
Sauromataeque truces aut inmanes Agathyrsi,
hac saeuit rabie inbelle et inutile uolgus
paruula fictilibus solitum dare uela phaselis
et breuibus pictae remis incumbere testae.
nec poenam sceleri inuenies nec digna parabis
supplicia his populis, in quorum mente pares sunt
et similes ira atque fames. mollissima corda
humano generi dare se natura fatetur,
quae lacrimas dedit. haec nostri pars optima sensus.
plorare ergo iubet causam dicentis amici
squaloremque rei, pupillum ad iura uocantem
circumscriptorem, cuius manantia fletu
ora puellares faciunt incerta capilli.
naturae imperio gemimus, cum funus adultae
uirginis occurrit uel terra clauditur infans
et minor igne rogi. quis enim bonus et face dignus
arcana, qualem Cereris uolt esse sacerdos,
ulla aliena sibi credit mala? separat hoc nos
a grege mutorum, atque ideo uenerabile soli
sortiti ingenium diuinorumque capaces
atque exercendis pariendisque artibus apti
sensem a caelesti demissum traximus arce,
cuius egent prona et terram spectantia. mundi
principio indulsit communis conditor illis
tantum animas, nobis animum quoque, mutuus ut nos
adfectus petere auxilium et praestare iuberet,

dispersos trahere in populum, migrare uetusto
de nemore et proauis habitatas linqere siluas,
aedificare domos, laribus coniungere nostris
tectum aliud, tutos uicino limine somnos
ut conlata daret fiducia, protegere armis
lapsum aut ingenti nutantem uolnere ciuem,
communi dare signa tuba, defendier isdem
turribus atque una portarum clauē teneri.
sed iam serpentum maior concordia. parciť
cognatis maculis similis fera. quando leoni
fortior eripuit uitam leo? quo nemore umquam
expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
perpetuam, saeuis inter se conuenit ursis.
ast homini ferrum letale incude nefanda
produxisse parum est, cum rastra et sarcula tantum
adsueti coquere et marris ac uomere lassi
nescierint primi gladios extendere fabri.
aspicimus populos quorum non sufficit irae
occidisse aliquem, sed pectora, bracchia, uoltum
crediderint genus esse cibi. quid diceret ergo
uel quo non fugeret, si nunc haec monstra uideret
Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui
tamquam homine et uentri indulsit non omne legumen?

SATVRA XVI

Quis numerare queat felicitis praemia, Galli,
militiae? nam si subeuntur prospera castra

* * *

me pauidum excipiat tironem porta secundo
sidere. plus etenim fati ualet hora benigni
quam si nos Veneris commendet epistula Marti
et Samia genetrix quae delectatur harena.

commoda tractemus primum communia, quorum
haut minimum illud erit, ne te pulsare togatus
audeat, immo, etsi pulsetur, dissimulet nec
audeat excussos praetori ostendere dentes
et nigram in facie tumidis liuoribus offam
atque oculum medico nil promittente relictum.

Bardaicus iudex datur haec punire uolenti
calceus et grandes magna ad subsellia surae
legibus antiquis castrorum et more Camilli
seruato, miles ne uallum litiget extra
et procul a signis. 'iustissima centurionum
cognitio est +igitur+ de milite, nec mihi derit
ultio, si iustae defertur causa querellae.'
tota cohors tamen est inimica, omnesque manipuli
consensu magno efficiunt curabilis ut sit
uindicta et grauior quam iniuria. dignum erit ergo
declamatoris mulino corde Vagelli,
cum duo crura habeas, offendere tot caligas, tot
milia clauorum. quis tam procul adsit ab urbe
praeterea, quis tam Pylades, molem aggeris ultra

ut ueniat? lacrimae siccentur protinus, et se
excusaturos non sollicitemus amicos.
'da testem' iudex cum dixerit, audeat ille
nescio quis, pugnos qui uidit, dicere 'uidi,'
et credam dignum barba dignumque capillis
maiorum. citius falsum producere testem
contra paganum possis quam uera loquentem
contra fortunam armati contraque pudorem.

praemia nunc alia atque alia emolumenta notemus
sacramentorum. conuallem ruris auiti
improbis aut campum mihi si uicinus ademit
et sacrum effodit medio de limite saxum,
quod mea cum patulo coluit puls annua libo,
debitor aut sumptos pergit non reddere nummos
uana superuacui dicens chirographa ligni,
expectandus erit qui lites incohet annus
totius populi. sed tum quoque mille ferenda
taedia, mille morae; totiens subsellia tantum
sternuntur, iam facundo ponente lacernas
Caedicio et Fusco iam micturiente parati
digredimur, lentaque fori pugnamus harena.
ast illis quos arma tegunt et balteus ambit
quod placitum est ipsis praestatur tempus agendi,
nec res atteritur longo sufflamine litis.

solis praeterea testandi militibus ius
uiuo patre datur. nam quae sunt parta labore
militiae placuit non esse in corpore census,
omne tenet cuius regimen pater. ergo Coranum
signorum comitem castrorumque aera merentem
quamuis iam tremulus captat pater; hunc fauor aequus
prouehit et pulchro reddit sua dona labori.
ipsius certe ducis hoc referre uidetur
ut, qui fortis erit, sit felicissimus idem,
ut laeti phaleris omnes et torquibus, omnes